

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra humanitních věd

Bakalářská práce

Návrh řešení sociální exkluze samozivitelů na Dobříšsku

Sylva Coufalová

© 2023 ČZU v Praze

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Sylva Coufalová

Veřejná správa a regionální rozvoj

Název práce

Návrh řešení sociální exkluze samoživitelů na Dobříšsku

Název anglicky

Social Exclusion of Lone Parents in the Dobris Region – Proposed Solution

Cíle práce

Hlavním cílem práce je navrhnout projekt, který by vedl ke zlepšení sociálního i ekonomického postavení samoživitelů a jejich rodin na Dobříšsku. Dílčím cílem je teoreticky rozvést tento problém a také konkrétně identifikovat potřeby vybrané skupiny, které povedou k úspěšné realizaci hlavního cíle.

Metodika

Bakalářská práce bude rozdělena na část teoretickou a část empirickou. Obě části budou využity k tvorbě podkladů pro návrh projektu, jehož obsahem bude soubor aktivit a prvků, které povedou ke zkvalitnění života samoživitelů. Teoretická část rozvede pojem sociální vyloučení a jeho specifika ve venkovském prostoru, dále také charakteristiku osob ohrožených sociálním vyloučením a související problémy. Pro empirickou část se stane zdrojem analýza vybraného území a realizace kvalitativního šetření. Všechny poznatky budou propojeny a na těchto základech pak vytvořen návrh projektu.

Doporučený rozsah práce

30-40 stran

Klíčová slova

Sociální exkluze, Chudoba, Trh práce, Samoživitelství, Místní akční skupina, Dobříšsko, Venkov, Projekt

Doporučené zdroje informací

- BERNARD, J. – KOSTELECKÝ, T. – MIKEŠOVÁ, R. – ŠAFR, J. – ŠIMON, M. – TRLIFAJOVÁ, L. – HURRLE, J. *Nic se tady neděje... : životní podmínky na periferním venkově*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON) v koedici se Sociologickým ústavem AV ČR, v.v.i., 2018. ISBN 978-80-7419-274-6.
- BRDY-VLTAVA O.P.S. Analýza problematiky osob ohrožených sociálním vyloučením v regionu Brdy-Vltava. 2019, Dostupné z: <http://www.brdy-vltava.cz/hlavni-oblasti/socialni-oblast/strednedoby-plan-rozvoje-socialnich-sluzeb/analyzy-sprss.html>.
- CHZHEN, Y. – BRADSHAW, J. Lone parents, poverty and policy in the European Union. *Journal of European Social Policy*, 2012. 22(5). 487-506 s. Dostupné z: <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/0958928712456578>.
- KELLER, J. Exkluze jako sociální problém a jako otázka metodologická. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2014. 61 s. ISBN 978-80-7464-490-0.
- MAREŠ, P. – SIROVÁTKA, T. Sociální vyloučení (exkluze) a sociální začleňování (inkluzie) – koncepty, diskurz, agenda. [online]. *Sociologický časopis*, 2008, 44(2), 271–294 s. Dostupné z: https://sreview.soc.cas.cz/en/artkey/csr-200802-0003_socialni-vyloucení-exkluze-a-socialni-zaclenovani-inkluzie-koncepty-diskurz-agenda-social-exclusion-and.php.
- MAŘÍKOVÁ, H. – KŘÍŽKOVÁ, A. – VOHLÍDALOVÁ, M. *Živitelé a živitelky : reflexe (a) praxe*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2012. ISBN 978-80-7419-100-8.
- MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ ČESKÉ REPUBLIKY. Strategie sociálního začleňování 2021-2030, [online]. 2020. 121 s. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/strategie-socialniho-zaclenovani-2021-2030>.
-

Předběžný termín obhajoby

2022/23 LS – PEF

Vedoucí práce

Ing. Kateřina Boukalová, Ph.D.

Garantující pracoviště

Katedra humanitních věd

Elektronicky schváleno dne 6. 6. 2022

prof. PhDr. Michal Lošťák, Ph.D.

Vedoucí katedry

Elektronicky schváleno dne 24. 11. 2022

doc. Ing. Tomáš Šubrt, Ph.D.

Děkan

V Praze dne 11. 03. 2023

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou bakalářskou práci "Návrh řešení sociální exkluze samoživitelů na Dobříšsku" jsem vypracovala samostatně pod vedením vedoucího bakalářské práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu použitých zdrojů na konci práce. Jako autorka uvedené bakalářské práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušila autorská práva třetích osob.

V Praze dne 15. března 2023

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala paní Ing. Kateřině Boukalové, Ph.D. za její cenné rady a odborné vedení při psaní této bakalářské práce. Také bych chtěla poděkovat své rodině a blízkým za podporu během celého studia.

Návrh řešení sociální exkluze samoživitelů na Dobříšsku

Abstrakt

Tato práce se zabývá problematikou sociálního vyloučení samoživitelů na Dobříšsku. Teoretická část popisuje sociální vyloučení v teoretické a historické perspektivě. Vzhledem k řešenému území se také věnuje specifickým problémům, které přináší venkovské regiony v oblasti sociálního vyloučení. Dále vysvětluje bariéry, se kterými se musí sociálně vyloučené osoby potýkat a které jim ztěžují život. Jedná se o problémy spojené například s bydlením, prací, zdravotním stavem nebo zadlužováním. Součástí je také hodnocení sociálního vyloučení v České republice a uvedení skupin, které jsou sociálním vyloučením nejvíce ohrožené. V další části se práce věnuje výhradně samoživitelům jako skupině ohrožené sociálním vyloučením. Vysvětluje příčiny, kterými se z rodiče může stát samoživitel a popisuje, jak jsou tyto lidé (a zejména ženy) omezeni na trhu práce. Závěrem teoretické části je rozebráno také téma místních akčních skupin, které hrají významnou roli v řešení problémů týkajících se sociální oblasti na venkově. Výsledkem a praktickou částí této práce je návrh zaměření projektu, který by samoživitelům a jejich rodinám na Dobříšsku pomohl zlepšit jejich ekonomické i sociální postavení. Tento projekt je navržen na základě informací získaných z obsahové analýzy dokumentů zabývajících se sociálním vyloučením v regionu Dobříšska, které byly doplněny informacemi z rozhovorů vedenými s pracovníky MAS Brdy-Vltava. Projekt je tak navržen za respektování místních územních i společenských specifik.

Klíčová slova: Sociální exkluze, Chudoba, Trh práce, Samoživitelství, Místní akční skupina, Dobříšsko, Venkov, Projekt

Social exclusion of lone parents in the Dobříš region – Proposed Solution

Abstract

This bachelor thesis deals with the issue of social exclusion of single parents in the Dobříš region. The theoretical part describes social exclusion in a theoretical and historical perspective. Due to the area covered, it also deals with specific problems brought about by rural regions in the area of social exclusion. It also explains the barriers that socially excluded people have to deal with and that make life difficult for them. These are problems connected, for example, with housing, work, health, or debt. It also includes an assessment of social exclusion in the Czech Republic and an indication of the groups most at risk of social exclusion. In the next part, the work is devoted exclusively to single parents, as a group at risk of social exclusion. It explains the reasons why a parent can become a single parent and describes how these people (and especially women) are limited in the labor market. At the conclusion of the theoretical part, the topic of local action groups, which play an important role in solving problems related to the social field in the countryside, is also discussed. The result and practical part of this work is a proposal for the focus of the project, which would help single parents and their families in the Dobříš region to improve their economic and social status. This project is designed on the basis of information obtained from the content analysis of documents dealing with social exclusion in the Dobříš region, which were supplemented with information from interviews conducted with the staff of MAS Brdy-Vltava. The project is thus designed respecting local territorial and social specificities.

Keywords: Social exclusion, Poverty, Labor market, Self-sufficiency, Local action group, Dobříš region, Countryside, Project

Obsah

1 Úvod.....	11
2 Cíl práce a metodika	12
2.1 Cíl práce	12
2.2 Metodika	12
3 Teoretická východiska	14
3.1 Co je sociální vyloučení	14
3.1.1 Terminologie aneb co je sociální vyloučení	14
3.1.2 Historický vývoj	15
3.1.3 Specifika sociálního vyloučení ve venkovském regionu.....	16
3.2 Problémy spojené se sociálním vyloučením	20
3.2.1 Problematika bydlení	20
3.2.2 Problematika přístupu na trh práce	21
3.2.3 Problematika rodin.....	22
3.2.4 Problematika zadlužování.....	23
3.2.5 Problematika zdraví a přístupu ke zdravotní péči.....	24
3.3 Sociální vyloučení v prostředí České republiky.....	26
3.3.1 Hodnocení příjmové chudoby.....	26
3.3.2 Materiální deprivace	27
3.3.3 Nízká pracovní intenzita	28
3.3.4 Nejohroženější skupiny.....	28
3.4 Samoživitelé jako skupina ohrožená sociálním vyloučením	29
3.4.1 Vymezení pojmu samoživitel	29
3.4.2 Příčiny samoživitelství.....	29
3.4.3 Postavení samoživitelů na trhu práce.....	30
3.5 Místní akční skupiny a jejich nástroje v řešení sociálního vyloučení.....	33
3.5.1 Charakteristika místních akčních skupin	33
3.5.2 Metoda LEADER	34
3.5.3 Historie LEADERU a cesta ke komunitně vedenému místnímu rozvoji (CLLD)	34
3.5.4 MAS a možnosti řešení sociálního vyloučení.....	35
4 Vlastní práce	37
4.1 Úvod do empirické části práce	37
4.1.1 Obsahová analýza dokumentů	39
4.1.2 Rozhovor s pracovníky MAS Brdy-Vltava	41
4.1.3 Identifikace problémů	41
5 Výsledky a diskuse	47

5.1	Návrh řešení sociálního vyloučení samoživitelů na Dobříšsku.....	47
6	Závěr.....	50
7	Seznam použitých zdrojů.....	52
8	Seznam obrázků, tabulek, grafů a zkratk 	56
8.1	Seznam obrázků	56
8.2	Seznam tabulek.....	56
9	Přílohy	57

1 Úvod

Žádná lidská společnost v historii neposkytovala rovnost všech občanů a jinak tomu není ani dnes. Lidská společnost se přirozeně, ale také uměle diferencuje na základě nejrůznějších kritérií. Někteří lidé tím mohou být nějakým způsobem omezeni či znevýhodněni na možnostech a aktivitách, které nabízí život běžných občanů. Vybrané skupiny pak mohou být ohroženy více než jiné. Mezi skupiny sociálně vyloučené či sociálním vyloučením ohrožené se řadí například senioři, lidé bez domova, nebo rodiny samoživitelů.

Práce se bude věnovat právě samoživitelům jako skupině ohrožené sociálním vyloučením. Tato skupina trpí ekonomickou a sociální tísni a vážně jí hrozí upadnutí do příjmové chudoby, případně také do materiální a sociální deprivace. V současné době se tento problém stává velmi vážným a hrozba sociálního vyloučení pravděpodobnější. Pro takové rodiče to znamená vedle výchovy dětí řešit také existenční problémy v oblasti bydlení, zdraví nebo zadlužování.

Už tak náročná situace je o to vážnější, že se netýká pouze rodiče, ale také jeho potomků, kteří jsou na něj vázáni a nemohou se sami z této situace dostat. Na rodiče samoživitele jsou tak kladeny velké nároky a vyvíjen tlak na zajištění slušných životních podmínek potomků. V některých případech na úkor sebe sama. Svě vlastní potřeby odsouvají stranou, protože na ně při nutnosti starat se o zabezpečení celé domácnosti a jejích členů nezůstává prostor.

Současné nastavení společnosti této situaci nepomáhá. Meziročně se zvyšuje rozvodovost i počet dětí narozených mimo manželství. Samoživitelství se stává čím dál aktuálnějším tématem a je nutné této problematice věnovat více pozornosti. Důležité je podnikat takové kroky, které rodičům jejich situaci skutečně ulehčí a přinesou jim vědomí, že nezůstali na vše sami a bez pomoci.

2 Cíl práce a metodika

2.1 Cíl práce

Hlavním cílem této práce je navrhnout projekt, který by pomohl zlepšit ekonomické i sociální postavení samoživitelů a jejich rodin v regionu Dobříšska. Dílčím cílem je teoreticky rozvést problematiku sociálního vyloučení a nastínit problémy, které s sebou tato situace přináší. Mezi další cíle se řadí teoreticky i prakticky identifikovat nejzásadnější potřeby samoživitelů, aby výsledný projekt co nejlépe odpovídal potřebám této skupiny a díky tomu mohl být úspěšně realizován hlavní cíl práce.

2.2 Metodika

Bakalářská práce je rozdělena na část teoretickou a část empirickou. Teoretická část práce byla zpracována z odborných knižních a elektronických pramenů. Pro získání podkladů k empirické části se stal kvalitativní výzkum.

Nejdříve proběhla kvalitativní obsahová analýza dokumentů věnujících se sociální oblasti v regionu MAS Brdy-Vltava. Obsahová analýza byla zvolena jako nejvhodnější nástroj, který hodnotí zkoumaný problém prostřednictvím příslušných dokumentů. Podrobný popis tohoto metodického nástroje je dále uveden v kapitole 4.1.1. v praktické části práce. Cílem obsahové analýzy bylo identifikovat klíčové problémy a nedostatky, které se s problematikou rodin samoživitelů pojí.

Zjištěné poznatky byly doplněny dalším nástrojem kvalitativního výzkumu, a to rozhovorem se sociální pracovnící komunitního centra a také ředitelkou MAS Brdy-Vltava. Tyto osoby byly zvoleny na základě jejich přímých a dlouholetých zkušeností s cílovou skupinou a praktických znalostí jejich potřeb. Podrobný popis tohoto metodického nástroje je dále uveden v kapitole 4.1.2. v praktické části práce. Cílem osobních rozhovorů je ověření správnosti informací získaných kvalitativní obsahovou analýzou a také zjištění aktuálního stavu v této oblasti, včetně podrobnějších informací. Díky doplnění výzkumu osobními rozhovory může práce nabídnout skutečně funkční a objektivní návrh řešení zkoumané problematiky, neboť pojí informace, které odhalila kvalitativní obsahová analýza a praxi, která byla získána prostřednictvím osobních rozhovorů.

Na základě syntézy veškerých získaných informací byl navržen výsledný projekt, který respektuje místní územní i společenská specifika. Pro zpracování návrhu byla

využita také osobní znalost prostředí autora této práce. Vzhledem k praktickému charakteru této práce je jejím velmi cenným přínosem možnost využití přímo v praxi.

3 Teoretická východiska

3.1 Co je sociální vyloučení

O sociální exkluzi, nazývané také sociální vyloučení, píše Mareš jako o „*odsouvání určitých osob a kolektivů mimo společnost*“ (2008, s. 272). Je to pojem, který musí řešit každá společnost, nevyjímaje ty, které tu byly již před námi. Existuje mnoho odborníků, kteří se touto problematikou zabývají a každý ji definuje svými slovy. Je rovněž podstatné, že specifika sociálního vyloučení ve venkovských regionech jsou jiná než v regionech městských. Při hledání konkrétního řešení se na to nesmí zapomenout. V následujících odstavcích budou tato témata rozebrána podrobněji.

3.1.1 Terminologie aneb co je sociální vyloučení

Jak již bylo zmíněno, existuje celá řada definic pojmu „sociální vyloučení“, jež se mohou v pracích jednotlivých autorů drobně lišit. Níže jsou uvedeny některé z nich.

Na začátek je možné uvést obecnou definici Evropské unie. Ta vymezuje sociálně vyloučené osoby „*jako obyvatele/občany, kteří z důvodu, které nemají sami pod kontrolou, nemohou participovat na obvyklých aktivitách, k nimž by je jejich občanství opravňovalo, a na něž aspirují.*“ (Burchard, Le Grand, Piachaud, 1999, s. 229). Tato definice akcentuje existenci práva těchto jedinců na jejich integraci do určeného systému. Zároveň předpokládá vůli těchto jedinců být integrován.

V zákoně o sociálních službách 108/2006 Sb. je sociální vyloučení definováno jako: „*vyčlenění osoby mimo běžný život společnosti a nemožnosti se do něj zapojit v důsledku nepříznivé životní situace*“.

Podle Mareše (2008, s. 273) je sociální vyloučení: „*Proces, který jedince zbavuje práv, ale i povinností, jež jsou spojena s jeho členstvím ve společnosti*“. Sociálně vyloučení jedinci jsou pak „*ti, kteří z důvodů, jež jsou mimo jejich kontrolu, nemohou participovat na normálních aktivitách svých spoluobčanů*“

Sýkora (2010, s. 17) používá tuto definici: „*Sociální vyloučení je situace, v níž mají jedinci, skupiny osob či sociální skupiny omezen přístup k běžným zdrojům, příležitostem a pozicím nezbytným pro zapojení se do normálního života společnosti*“. Mezi příčiny řadí rasovou, genderovou a jinou diskriminaci, odeprání státního občanství imigrantům a také těžkosti na trhu práce. To vytváří nezaměstnanost, nízké příjmy a chudobu.

Zde uvedené definice používají rozdílná slova, avšak jejich podstata zůstává stejná. Sociálně vyloučení jedinci (či celé skupiny jedinců) jsou ti, kteří jsou nějakým způsobem omezeni na činnostech, které mohou vykonávat ostatní občani a stojí tak mimo společnost. Někteří autoři navíc zdůrazňují, že k jejich situaci vedou důvody, které tyto osoby nemají či nemohou mít pod kontrolou (například z důvodu jiné národnosti) a jsou tak omezeni z vnějšku. Definice Evropské unie ještě dodává, že tito jedinci sami stojí o to být zahrnutí do běžného života.

3.1.2 Historický vývoj

Odsouvání osob na okraj společnosti je jev, se kterým se musely v různých formách potýkat všechny historické společnosti. Sociální vyloučení bylo dříve spojováno pouze s chudobou. Dnes se ukazuje, že je tento problém mnohem složitější a může mít více příčin, které vznikají současně s tím, jak vzrůstá složitost lidských společností. První zmínky o sociálním vyloučení poskytl francouzský autor Jules Klanfer v polovině 60. let 20. století. O sociálně vyloučených mluvil jako o těch, kteří netěží z výhod hospodářského růstu. Jednalo se o jedince na okraji společnosti, u kterých se však nepředpokládalo, že by jejich počet do budoucna narůstal, ale naopak se pevně věřilo, že tento problém bude brzy vyřešen. (Keller, 2014, s. 7)

Do poloviny 70. let bylo sociální vyloučení považováno za okrajový a individuální problém, používaný pro označení individuálního neúspěchu. Postupně však začal vzrůstat zájem o sociální problémy, spojené se zvyšováním nezaměstnanosti. Již neplatilo, že chudoba zůstává okrajovou záležitostí (Keller, 2014, s. 9, 10).

Samotný výraz „exkluze“, neboli „vyloučení“ se pevněji uchytil na přelomu 80. a 90. let ve francouzské sociologii. Sociální vyloučení se začalo skloňovat v diskusích jako důsledek neúspěchu řady veřejných politik (Keller, 2014, s. 10).

Od druhé poloviny 90. let se přesouvá pozornost od konceptu chudoby ke konceptu sociálního vyloučení. Chudoba dnes již není jedinou příčinou sociálního vyloučení, ale je jednou z bariér, které brání možnosti aktivně se účastnit občanského života. Také se kromě vertikálních nerovností („nahore“ versus „dole“), které převažovaly v tradičních společnostech, zdůrazňují nerovnosti horizontální („uvnitř“ versus „vně“). Ačkoli je sociální vyloučení stále spojeno s tím být „dole“, není to jediný důvod sociálního vyloučení. Hovoří se tak o pluralizaci nerovností. Nikoli pouze ve smyslu klasických stratifikačních teorií,

ale také genderových, etnických, kulturních nebo náboženských nerovností které mohou být tak dalekosáhlé, že narušují schopnost být v kontaktu se zbytkem společnosti a hájení vlastních práv a zájmů (Keller, 2014, s. 10; Mareš, 2008, s. 273).

3.1.3 Specifika sociálního vyloučení ve venkovském regionu

Praktická část této práce se zabývá návrhem projektu, který by pomohl zlepšit ekonomické a sociální postavení samozivitelů žijících v regionu Dobříšska. Tento region je podle metodiky OECD klasifikován jako venkovský. S odkazem na začátek této kapitoly se tedy bude práce v následující části věnovat specifikům, která přináší venkovské prostředí v oblasti sociálního vyloučení.¹

Výzkum Evropského parlamentu uvádí, že v roce 2015 byla téměř čtvrtina obyvatel Evropy ohrožena chudobou a sociálním vyloučením. Statistiky ukazují, že rozložení chudoby v rámci společnosti je nerovnoměrné a průměrná míra chudoby je ve venkovských oblastech vyšší než v městských. Toto tvrzení platí napříč všemi státy Evropské unie. Tento fakt je přisuzován specifickým znevýhodněním, která život ve venkovských regionech přináší. Řadí se mezi ně nepříznivá demografická situace, omezené pracovní příležitosti, horší přístup ke vzdělání a také geografické znevýhodnění v podobě odlehlosti nebo izolace venkovských oblastí (European Parliament, 2017, s. 1).

Ve výzkumu venkovské chudoby a znevýhodnění se uplatňují analýzy sociální deprivace. Zkoumají formy znevýhodnění v materiální oblasti, oblasti vzdělávání, bydlení, uplatnění na trhu práce a možnosti participace. K užívaným indikátorům deprivace patří: přístup k zaměstnání, kvalita zaměstnání, nízký příjem, dostupnost bydlení, kvalita bydlení, přístup ke službám. Pro venkovské lokality je typická nízká kvalita zaměstnání (ve smyslu nízkých příjmů), málo kvalifikované práce a špatná dostupnost služeb (Bernard a kol., 2018, s. 37).

J. Martin Shaw na přelomu 70. a 80. let 20. století představil tzv. model spirály venkovské deprivace. Nacházejí se v ní tři typy deprivace. Ekonomická, jako nízké materiální zabezpečení a nízký příjem, dále mobilitní, jako nedostatečný přístup k mobilitě a příležitostem, jako nedostupnost základních služeb. Zdůrazňuje, že jednotlivé deprivace spolu souvisí a navazují jedna na druhou. Tvoří právě onu zmiňovanou spirálu, kdy na sebe jednotlivé typy navazují, posilují se a tím spirálu roztáčí. Lidé se z ní kvůli kombinaci

¹ Podle metodiky OECD (Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj) je venkovským regionem takový, ve kterém více než 50 % obyvatel regionu žije ve venkovských obcích. Venkovské sídlo (obec) je pak takové, ve kterém je hustota zalidnění menší než 150 obyvatel/km² (ČSÚ (e), 2008).

jednotlivých typů nemohou vyprostit. Tato teorie se řadí k proudu, jež považuje prostorovou dostupnost za významnou součást sociální exkluze. (J. Martin Shaw in Bernard a kol., 2018, s. 37)

Philip a Shucksmith (2003, s. 6) přinesli myšlenku čtyř společenských integračních systémů, s jejichž pomocí jsou ve společnosti přerozdělovány zdroje. V každém systému upozorňují Philip a Shucksmith (2003) na specifika, která umožňují mluvit o zvláštních formách sociálního vyloučení na venkově. Patří mezi ně ekonomický systém založený na ekonomických procesech, státní administrativní systém využívající právních a byrokratických procesů, občanský systém zahrnující svépomocné a občanské aktivity a systém sociálních sítí příbuzných a přátel obsahující formy rodinné a přátelské sounáležitosti. Sociální exkluze je pak následkem selhávání některého z těchto integračních systémů (L. Philip a M. Shucksmith in Bernard a kol., 2018, s. 38).

V ekonomickém systému upozorňují na malou velikost trhů práce. Nedostatkem pracovních míst trpí hlavně malé obce do 199 obyvatel. Zejména pak ženy a mladí lidé mají omezené příležitosti, vzhledem k horší dostupnosti předškolní péče a vyšším nákladům na nalezení práce spojené například s dojížděním. Další problém představuje nedostatek dostupného bydlení i sociálních bytů. Tento problém podporuje omezování výstavby z důvodu snahy o zachování venkovského charakteru zástavby. Nízký počet obyvatel a menší poptávka mají za následek zvyšování cen zboží i služeb, což má negativní důsledky především pro obyvatele s nízkou prostorovou mobilitou (L. Philip a M. Shucksmith, 2003, s. 17-21; ÚZEI, 2018, s. 6).

V oblasti fungování administrativního systému označují Philip a Shucksmith za deficit nedostatečnou nabídku veřejných služeb. Ta může být způsobena nižší poptávkou a cestováním za odbornými službami. Méně často ve venkovských oblastech dochází k využívání institucionálních forem sociální podpory a více se spoléhá na pomoc rodiny a příbuzných (L. Philip a M. Shucksmith in Bernard a kol., 2003, s. 21-26).

Dobrovolnický a občanský systém považují za dobře rozvinutý. Probíhá formou občanské participace a sousedské solidarity. Upozorňují však na jeho klesající tendenci následkem vyšší zaměstnanosti žen, které bývaly hlavními hybatelkami těchto občanských aktivit (L. Philip a M. Shucksmith in Bernard a kol., 2003, s. 26-38).

V systému sociálních sítí příbuzných a přátel upozorňují na venkovské lokality, které procházejí markantní demografickou proměnou. K ohroženým skupinám řadí seniory, kteří se přistěhují na venkov, daleko od svých rodin. V takovém případě může dojít k sociální

izolaci. Dále se věnují tomu, jak velkou váhu má v prostředí, kde se lidé dobře znají, zapojení do této sítě osobních vazeb. Pro málo zapojené či občany se špatnou pověstí může být například shánění zaměstnání velmi problematické (Bernard a kol., 2018, s. 30-33).

Paola Bertolini (2008) ve své práci pro Evropskou komisi poukazuje na to, že riziko sociální exkluze není ve venkovském prostředí rozloženo rovnoměrně. Za ohrožené skupiny považuje především ženy, které jsou méně zaměstnávány a získávají nižší vzdělání než muži. Dále k ohroženým skupinám řadí mladé lidi, kteří se musí potýkat s nedostatkem pracovních příležitostí. Za rizikové skupiny rovněž považuje děti, zejména z velkých venkovských rodin, seniory, kteří mají problém s dopravou za službami a etnické menšiny (P. Bertolini in Bernard a kol., 2008, s. 40).

Z výzkumu těchto i dalších autorů lze usoudit, že typickými problémy, které se vyskytují ve venkovských oblastech a ztěžují život místním občanům patří zejména nedostatek pracovních příležitostí a těžce dostupné služby. To vše nabízí pouze města. (Bernard a kol., 2018, s. 41)

Dalším podstatným hlediskem je již zmiňovaná prostorová odlehlost venkova, která může hrát v kontextu sociálního vyloučení podstatnou roli. V této problematice se uplatnil výzkum českých autorů Musila a Müllera. Věnují se určitým oblastem, které vykazují výše uvedené problémy spojené se sociálním vyloučením ve venkovském regionu. V jejich práci se objevuje pojem periferizace, jež se stal důležitým tématem začátku 21. století. Periferie jsou nově vznikající a rozšiřující se oblasti koncentrující vyšší množství sociálně vyloučených osob. Probíhala snaha o vysvětlení, proč na území České republiky periferní území vznikají, jak je prostorově vymezit a analyzovat jejich vývoj. Musil a Müller ve svém výzkumu vyjádřili myšlenku souvislosti mezi vznikem periferií a snižující se hustotou zalidnění, občanskou vybaveností, infrastrukturou a nabídkou pracovních příležitostí (Musil a Müller, 2008, s. 345). V jejich pojetí jsou periferie místem, kde „žijí lidé, kteří jsou vyřazení z hlavního proudu vývoje společnosti – jsou na jeho okraji“ (Musil a Müller, 2008, s. 346). Uvedená definice se velmi podobá obecným definicím sociálního vyloučení, která byla uvedena na začátku textu. Tato má však prostorový charakter. V periferiích žijí lidé, kteří nemají přístup ke všem činnostem jako ostatní lidé a jsou z nich vyloučení vnějšími okolnostmi – v tomto případě prostředím, ve kterém žijí.

Abramuszkinová Pavlíková a kol. (in Bernard a kol., 2008, s. 42) prostřednictvím rozhovorů s obyvateli přicházejí s tvrzením, že klíčovou podmínkou pro kvalitní život obyvatel v periferních oblastech je dostupnost práce. Sociální soudržnost se pak dá podpořit dobrou

základní infrastrukturou, školou, obchodem, hospodou a existencí občanských aktivit. Podle Jany Temelové (Temelová a kol., 2011, s. 834-836) je možnost individuální dopravy v periferních oblastech klíčová. Překážkou k dosažení této formy mobility mohou být omezené finanční zdroje, špatný zdravotní stav či nedostatečné kompetence.

Z výše uvedeného textu lze usoudit, že zásadním problémem, který prohlubuje sociální vyloučení venkovských obyvatel je chudoba. Ta pramení zejména z nedostatku pracovních příležitostí, vzdělávacích možností a veřejných služeb. Venkov trpí tím, že ke spojení s většími městy vyžaduje po svých obyvatelích schopnost a možnost mobility, ideálně vlastním automobilem. Také geografický rozměr tohoto jevu je velmi podstatný, neboť ve špatně dostupných místech, se slabou infrastrukturou a nízkou nabídkou pracovních příležitostí mohou vznikat periferní oblasti. V těch se koncentrují osoby ohrožené sociálním vyloučením a posiluje se tím jejich špatná životní situace.

3.2 Problémy spojené se sociálním vyloučením

Sociálně vyloučené osoby a osoby ohrožené sociálním vyloučením se musí každodenně potýkat s překážkami, které jim jejich životní situace přináší. Je možné zde uvést například problematiku bydlení, přístupu na trh práce a ke zdravotní péči, bezpečnosti nebo zadlužování. Tito lidé se často musí vyrovnávat s různými kombinacemi zmiňovaných problémů zároveň. Každá podkapitola se bude věnovat v závěru popisu toho, jak se zmiňovaná problematika dotýká konkrétně samoživitelů.

3.2.1 Problematika bydlení

Největší překážkou, kterou sociální vyloučení přináší, je přístup ke kvalitnímu bydlení. Prostory, ve kterých lidé musí žít, jsou často hluboko pod standardem běžného bydlení. Objevuje se bydlení v bytech bez řádné nájemní smlouvy, v málo kvalitních bytech a domech bez vyhovujících hygienických podmínek se špatnou infrastrukturou a funkční nepropojeností. Vznikají lokality, ve kterých se nekvalitní bydlení koncentruje². To může mít za následek vznik a rozšiřování periferních oblastí, které byly rozvedeny výše. Nevyhovující bydlení se negativně odráží na vzdělání dětí, zaměstnání dospělých i celkovém zdravotním stavu obyvatel. Ke zhoršování situace vede zejména nedostatek finančních prostředků a z toho plynoucí neplacení nájmu nebo služeb spojených s užíváním bytu. (MV ČR, 2009, s. 10)

Každá obec i majitel bytových prostor má k neplaticím osobám jiný přístup. Někde se snaží uplatnit preventivní řešení, jinde čekají až se rodina zadluží natolik, že ji budou moci vystěhovat. Zvolený přístup má však významný vliv na vznik a růst sociálně vyloučených oblastí. Možnou cestou k řešení této situace může být zřízení sociálního bydlení, lepší řešení protiprávního jednání pronajímatelů, podávání žalob ve veřejném zájmu nebo zákon o bezplatné právní pomoci (Agentura pro sociální začleňování (b), 2022; MV ČR, 2009, s. 10).

Samoživitelé musí se svým omezeným příjmem zajistit bydlení pro sebe a jedno či více dětí. To přitom bývá největší částkou, kterou musí ze svého příjmu odvést. Ze zbytku, který může být velmi malý, pak musí všechny členy domácnosti po celý měsíc živit a zajišťovat jim základní potřeby. Samoživitelé si tak nemohou příliš vybírat, kde budou žít. Volí přirozeně

² Sociálně vyloučená lokalita je ta, ve které dochází ke koncentraci více než 20 osob žijících v nevyhovujících podmínkách (Čada, 2015, s. 14).

levnější varianty bydlení, které však bývají nekvalitní a nedostačující. (Agentura pro sociální začleňování (b), 2022; MV ČR, 2009, s. 10).

3.2.2 Problematika přístupu na trh práce

Vysoká míra nezaměstnanosti se řadí k typickým projevům sociálního vyloučení. V extrémně sociálně vyloučených lokalitách nezaměstnanost dosahuje až sta procent. Důvody, které k těmto hodnotám vedou jsou zejména nedostatečná kvalifikovanost, nízké vzdělání i faktická nezaměstnatelnost³ těchto osob. Vykonávají zejména příležitostné, sezónní a nekvalifikované práce⁴. Dlouhodobá (či opakovaná) nezaměstnanost vede k vytváření tzv. alternativních životních strategií, jejichž prostřednictvím si obyvatelé sociálně vyloučených lokalit zajišťují obživu. To je například vytvoření závislosti na sociálních dávkách, práce „na černo“, nelegální aktivity atp. Kromě ekonomických dopadů se tak tyto osoby musí potýkat i se sociálními a psychickými následky nezaměstnanosti. Ty pak mohou tvořit překážku při opětovném pokusu o zařazení do pracovního procesu (Agentura pro sociální začleňování (d), 2022; MV ČR, 2009, s. 27). Mezi vnitřní příčiny vylučování z trhu práce se řadí nízká vzdělanost (nejvýše základní či učňovské vzdělání), nedostatečné sociální kompetence (absence schopnosti orientovat se na trhu práce, jednat s institucemi a potenciálními zaměstnavateli), zadlužování rodin a také tzv. solidární sítě. Solidární sítě fungují na principu sdílení statků v rodině, tzn. pokud si jeden člen rodiny najde dobře placenou práci, očekává se od něj, že se o svůj výdělek v rámci rodiny rozdělí (Agentura pro sociální začleňování (d), 2022; MV ČR, 2009, s. 27).

Mezi vnější příčiny patří hlavně demotivující sociální systém, práce „na černo“ (bez řádně uzavřené pracovní smlouvy) a diskriminace ze strany zaměstnavatelů při výběru uchazečů. Vysoká nezaměstnanost (popř. nezaměstnatelnost) má přitom značné makroekonomické důsledky pro celou společnost. Východiskem z tohoto problému se může stát rozšíření nabídky rekvalifikačních kurzů a programů pro vzdělávání dospělých, podpora aktivní politiky zaměstnanosti, umožnění větší využitelnosti pracovního poradenství nebo efektivnější opatření na podporu zaměstnávání sociálně vyloučených osob, například prostřednictvím motivace zaměstnavatelů. Na úrovni samospráv je možné vytvořit prostor

³ V některých případech je pro tyto osoby obtížné nejenom práci nalézt, ale také získat správné pracovní návyky, aby si ji dlouhodobě udrželi (pozn. autorky práce).

⁴ Tyto práce jsou navíc založeny na nechráněných pracovněprávních vztazích, které jsou spojeny kromě nízkých výdělků také s rizikem ztráty pracovního místa (Agentura pro sociální začleňování (d), 2022).

pro výkon veřejně prospěšných prací či chráněných dílen (Agentura pro sociální začleňování (d), 2022; MV ČR, 2009, s.27).

Sladit časově práci a péči o rodinu může představovat pro samoživitele zásadní problém. Potřebují výhradně takové zaměstnání, které plně koresponduje s časy, které děti mohou trávit v zařízeních jako je základní škola, mateřská škola, školní družiny nebo jiné volnočasové kluby pro mládež. Nalezení takového zaměstnání může být velmi složité, obzvláště pokud samoživitel nemá žádnou speciální kvalifikaci. Přitom udržení stabilní práce a z ní plynoucí finanční jistota jsou pro takové rodiny klíčové. Může se tak ve vyšší míře objevovat práce na černo, kdy se rodina tímto způsobem snaží přivydělat nějaké peníze a zlepšit svou životní situaci.

3.2.3 Problematika rodin

V sociálně vyloučených rodinách je život často bezútěšný a apatický. Lidé si stanovují pouze krátkodobé cíle sloužící k uspokojení jejich okamžité životní potřeby. Děti automaticky přejímají modely a vzorce chování, které se v rodinách uplatňují. Co je pro většinu dětí překročením společensky uznávané normy, to považují děti ze sociálně vyloučených oblastí za běžné chování. Izolací mladistvých v těchto oblastech dochází k mezigenerační reprodukci (Agentura pro sociální začleňování (c), 2022; MV ČR, 2009, s. 31).

Děti nejsou schopny svou životní situaci ovlivnit a přitom důsledky, které sociální vyloučení přináší, dopadají nejvíce právě na ně. Zažívají nepřijetí svými vrstevníky, nemají možnost trávit smysluplně svůj volný čas. Mimo vyloučenou lokalitu, především ve škole, jsou označovány jako problematické a jiné. Jsou odstrkovány a cítí se samy. V rodinném prostředí jsou zase utvrzováni, že nikoho jiného, než rodinu nemají. Ocítají se v pasti, ze které se samy nemohou dostat. Je prioritou dětem, které se ocitly v takové situaci, pomáhat, a to i v případech, ve kterých se práce se zbytkem rodiny nedaří (MV ČR, 2009, s. 31).

Na druhou stranu jsou děti skupinou, která sociálně vyloučenou lokalitu může denně opouštět (např. docházkou do školy). Setkávají se s normálním zdravým prostředím, ve kterém se mohou přesvědčit, že způsob, jakým žijí, není jedinou možností, ale existují také jiné cesty. Školy navíc disponují možnostmi, kterými mohou tyto děti podpořit, a to prostřednictvím lepší předškolní přípravy v přípravných třídách a později přidělením pedagogického asistenta, nebo individuálním doučováním. Dále zajištěním bezplatné dopravy a vytvořením mimoškolního a zájmového vzdělávání pro děti. Starší děti je vhodné

připravovat a také motivovat ke studiu na středních školách, například finanční výpomocí (MV ČR, 2009, s. 31).

Děti samoživitelů mohou trpět velmi omezenými možnostmi, kterými mohou kvalitně trávit svůj volný čas. Placení kroužků a jiných mimoškolních aktivit je často mimo finanční možnosti rodin, které musí vyjít pouze s jedním příjmem. Děti pak nemají možnost rozvíjet svůj potenciál a mohou vyhledávat jiné neorganizované aktivity, které mohou vést k získání negativních návyků.

3.2.4 Problematika zadlužování

Proces zadlužování je průvodním jevem sociálního vyloučení jednotlivců i rodin, ale v mnoha případech také jeho přímou příčinou. K neschopnosti platit vzniklé závazky⁵ mohou vést různé důvody. Zde jsou uvedeny některé z nich (MV ČR, 2009, s. 10):

- Rodina není schopná vedle řádného nájmu zaplatit navíc za vysoké nedoplatky spotřeby vody. Nejčastěji oblastech, kde se celková (a obvykle velmi vysoká) spotřeba rozpočítává mezi jednotlivé domácnosti,
- Rodina měla následkem nečekané události vysoké výdaje,
- Rodina se zadlužila,
- Člen rodiny se stal závislým,
- Rodina neumí hospodařit.

Rostoucí zadlužování, které může vést až k předlužení⁶, s sebou přináší výskyt dalších negativních jevů jako zvýšení kriminality a případné recidivy, ale také snížení kvality bydlení, dostupnosti zdravotní péče nebo vzdělání. Lidé se postupně dostávají do dluhové spirály (dluhové pasti), ze které vlastními silami již nedokáží vystoupit. Původní úvěry splácí nově vytvořenými. Ty mají často velmi nevýhodné podmínky, protože bývají sjednávány s nebankovními subjekty (např. s lichváři), kteří využívají tísnivé situace dlužníků. Příčinou vzniku dluhové spirály může být kumulace půjček, ztráta zaměstnání, dlouhodobá nemoc nebo rozvod (Svěřenská správa, 2022). V rodinném prostředí je tato situace velmi kritická, neboť může ohrozit základní potřeby postižených dětí. V České republice se v současné době s exekucí potýká téměř 10 % dospělé populace a probíhá zhruba 5 milionů exekučních

⁵ Nejedná se pouze o závazky vzniklé v souvislosti s bydlením, ale také o splácení půjček, platby kroužků za děti a další (pozn. autorky práce).

⁶ Předlužení nastává v případě, kdy výše dluhu přesáhne hodnotu majetku dlužníka. Dluh tak nemůže splatit ani kdyby se rozhodl prodat veškerý svůj majetek. (MF ČR, 2019)

řízení. Z těchto údajů vyplývá, že většina obyvatel v exekuci se musí vypořádávat s několika exekucemi zároveň. Tato skutečnost s sebou nese výrazné ekonomické i sociální důsledky jak pro tyto jedince, tak pro celou společnost. (Agentura pro sociální začleňování (a), 2022). Je pak nutné vyčleňovat finance na prevenci a řešení kriminality, na ústavní výchovu nezletilých odebraných z rodin se špatnou sociálně-ekonomickou situací, na sociální dávky i uhrazení ztrát vzniklých nelegální prací osob postižených exekucí (MV ČR, 2009, s. 49). Stát se tuto situaci snaží řešit z legislativního hlediska, avšak v této oblasti se dobře uplatňují také opatření na úrovni samospráv. Ty mohou takovým občanům ulevit od dluhové a exekuční zátěže například (Agentura pro sociální začleňování (a), 2022):

- zavedením a posílením dluhového poradenství,
- vzděláváním v oblasti financí,
- vytvářením osvěty široké veřejnosti,
- nastavením zodpovědné politiky obce ve svých vlastních pohledávkách a výběru poplatků,
- nastavením efektivní spolupráce aktérů na místní úrovni,
- přijetím zákazu podomního prodeje a zákazu či regulace hazardních her v obci.

Zadlužení je pro samoživitele velmi reálným rizikem. Půjčování menších obnosů na zaplacení účtu nebo nákupu a následná neschopnost splácet může vést k uzavírání dalších, větších úvěrů ke splácení těch menších. Zadlužení může začít i nenápadně, nezaplacením složenky nebo pokuty. Nabíhající penále pak dosáhnou hodnot, které již samoživitelé nejsou schopni sami zaplatit a zdánlivě jediným řešením je pro ně nevýhodná půjčka například od lichváře. Postupně se tak tito lidé dostávají do zmiňované dluhové pasti.

3.2.5 Problematika zdraví a přístupu ke zdravotní péči

V České republice přibývá osob, které se dlouhodobě potýkají se špatným zdravotním stavem. To má za následek zvyšování nároků na zdravotní i sociální služby. Mezi nejohroženější skupiny se řadí děti a senioři, dlouhodobě nezaměstnaní, rodiny samoživitelů a osoby bez domova. Vyšší a vážnější zdravotní rizika jsou doprovodným znakem jakéhokoli typu bytové nouze. Rizikový životní styl je zaznamenán převážně u osob s nižším stupněm vzdělání. Tito lidé více bojují s nadváhou, obezitou či kardiovaskulárními a dýchacími obtížemi. V sociálně slabých lokalitách se také objevují ve vyšší míře závažné infekční

choroby jako TBC, hepatitida apod.⁷ (Agentura pro sociální začleňování (e), 2022; MPSV ČR, 2020, s. 101-104). Špatný zdravotní stav těchto osob plyne z častějšího užívání tabáku, alkoholu nebo drog, ale také z nižší míry zdravého pohybu a konzumace nekvalitních potravin bez dostatku živin a vitamínů (Dvořáková, 2020).

Ačkoli je v ČR právně ukotven rovný přístup ke zdravotní péči, z výzkumu Úřadu vlády je patrné, že v něm existují určité bariéry. Řadí se mezi ně nízká zdravotní gramotnost, obtížná místní, geografická a finanční dostupnost zdravotních služeb i přímá a nepřímá diskriminace sociálně vyloučených osob. Například pro osoby bez domova je zdravotní péče fakticky nedostupná. Samostatnou kapitolou je také psychiatrická péče a duševní onemocnění, kdy jedinou možností je hospitalizace na psychiatrickém oddělení. Prevence pro osoby sociálně vyloučené prakticky neexistuje (Agentura pro sociální začleňování (e), 2022; MPSV ČR, 2020, s. 101-104).

Možnosti, které by pomohly zlepšit celkovou zdravotní situaci sociálně vyloučených osob jsou například tyto (MPSV ČR, 2020, s. 104-106):

- zvýšení zdravotní gramotnosti,
- zvýšení dostupnosti zdravotních služeb pro osoby sociálně vyloučené nebo sociálním vyloučením ohrožené či jinak znevýhodněné,
- podpora nízkoprahové ambulantní a terénní péče pro osoby bez domova,
- vzdělávání zdravotníků v potřebách specifických sociokulturních skupin,
- podpora desinstitucionalizace psychiatrické péče.

V nákupu potravin jsou samoživitelé omezeni svým příjmem. Volí potraviny levné, které ale mívají nižší kvalitu. Bývají přelázané a výživově zcela nedostatečné. S tím jsou spojeny zmiňované zdravotní problémy. Někteří samoživitelé jsou tak finančně omezeni, že musí využívat například potravinové banky⁸.

⁷ Dále je podstatné také etnické hledisko. Romové tvoří velkou část populace žijící v sociálně vyloučených lokalitách a jejich naděje na dožití je zhruba o 10-15 let nižší než u ostatní populace ČR (Agentura pro sociální začleňování (e), 2022).

⁸ Pozn. autorky práce

3.3 Sociální vyloučení v prostředí České republiky

Pro vyjádření ohrožení sociálním vyloučením používá Český statistický úřad souhrnný indikátor, který kombinuje ohrožení příjmovou chudobou, materiální a sociální deprivaci a nízkou pracovní intenzitou. Osoby ohrožené kombinací všech těchto faktorů jsou považovány za osoby ohrožené sociálním vyloučením. Významným zdrojem statistických údajů o příjmech, chudobě, sociálním vyloučením a životních podmínkách je výzkum v rámci statistiky EU v oblasti příjmů a životních podmínek (viz poznámka pod čarou č.14), který je ve všech státech EU prováděn tak, aby výsledky bylo možné mezi sebou porovnávat.

3.3.1 Hodnocení příjmové chudoby

K hodnocení příjmové chudoby se využívá mezinárodně srovnatelný indikátor „*Míra ohrožení příjmovou chudobou*“ (MPSV ČR, 2020, s. 9). Ohroženy jsou ty domácnosti, jejichž příjem je nižší než obvykle stanovená hranice na úrovni 60 % mediánu ekvivalizovaného disponibilního příjmu na spotřební jednotku⁹. V roce 2021 byla tato hranice pro domácnost jednotlivce 14 055 Kč za měsíc. Pro úplnou rodinu s jedním dítětem do 13 let 25 298 Kč za měsíc. Pro rodinu s jedním rodičem a jedním dítětem do 13 let 18 271 Kč za měsíc (ČSÚ (b), 2022). Při hodnocení míry příjmové chudoby se zohledňuje velikost a struktura domácnosti. V současné době hodnota příjmové chudoby v ČR dosahuje hodnoty 8,6 % z celkového počtu obyvatel. (ČSÚ (b), 2022). Podíl osob ohrožených příjmovou chudobou se v ČR obvykle pohybuje na úrovni 9–10 %. S těmito hodnotami se tak dlouhodobě drží mezi státy s nejnižší mírou příjmové chudoby¹⁰ (MPSV ČR, 2020, s. 9).

Podle statistických údajů za rok 2021 se mezi nejohroženější skupiny řadí nezaměstnaní, samoživitelé, senioři, samostatně žijící ženy a osoby bydlící v nájemních bytech (ČSÚ (b), 2022).

Míra chudoby je v České republice ovlivňována sociálními transfery¹¹. Jako příklad můžeme uvést rok 2019, ve kterém se díky důchodům a sociálním transferům snížil podíl obyvatel ohrožených příjmovou chudobou z 34,5 % na 10,1 % současně se zachováním nižších podílů

⁹ Ekvivalizovaný příjem je podíl celkového disponibilního příjmu domácnosti a celkového počtu spotřebních jednotek. V rámci spotřebních jednotek má první osoba v domácnosti váhu 1, další dospělé osoby v domácnosti 0,5 a dítě do 13 let včetně 0,3. Osoby se následně seřadí podle ekvivalizovaného příjmu a zjistí se jejich medián čili prostřední hodnota, kdy 50 % příjmů je vyšších a 50 % příjmů je nižších (Zámečnicková, 2016).

¹⁰ Pozn. autorky práce: Lze předpokládat, že vlivem současné nepříznivé ekonomické situace po koronavirové krizi, a především války na Ukrajině se tato skutečnost změní a hodnoty míry příjmové chudoby se budou zvyšovat (více lidí bude pod hranicí chudoby).

¹¹ Mezi sociální transfery se řadí například dávky důchodového pojištění (penze), dávky nemocenského pojištění a státní sociální podpora (Šustová, 2012)

výdajů na sociální transfery z HDP v porovnání s ostatními státy EU. Platí tedy, že v České republice je systém sociálních transferů velmi efektivní (MPSV ČR, 2020, s. 10)

3.3.2 Materiální deprivace

Materiální deprivace je interpretována pomocí indikátoru „*Míry materiální a sociální deprivace*¹²“ (MPSV ČR, 2020, s. 10). Udává podíl osob, jejichž domácnosti si finančně nemohou dovolit pět a více z těchto třinácti položek, jež v dané společnosti naznačují důstojné životní podmínky (Pekárek, 2020, s. 22,23; Eurostat (b), 2022):

- 1) Pořizovat nový nábytek za opotřebovaný
- 2) Neočekávaný výdaj ve výši 11 200 Kč
- 3) Týdenní dovolená
- 4) Automobil pro osobní používání
- 5) Jíst maso, ryby nebo drůbež ob den
- 6) Pravidelná volnočasová aktivita
- 7) Útrata pro sebe každý den
- 8) Schopnost uhradit náklady na bydlení
- 9) Vytápěný byt
- 10) Pořizovat nové oblečení za obnošené
- 11) Připojení k internetu
- 12) Scházet se s přáteli nebo příbuznými na pití nebo jídlo mimo domov 1x měsíčně
- 13) Dva páry dobře padnoucích bot

Míra materiální a sociální deprivace v České republice dosáhla v roce 2021 hodnoty 5,8 %. Vzhledem k nové metodice neexistuje dlouhodobé srovnání, které by mohlo potvrdit směr vývoje. Lze použít údaje z roku 2019 a 2020. V roce 2019 byla hodnota tohoto indikátoru 5,3 % a v roce 2020 5,7 %. Zatím se tedy zdá, že materiálně a sociálně deprivovaných lidí přibývá¹³. Pro srovnání, v roce 2020 průměrná hodnota tohoto indikátoru za státy EU činila 6,8 % (ČSÚ (a), 2022, Eurostat (b), 2022).

¹² Do roku 2019 se používal výhradně indikátor Míry materiální deprivace, který obsahoval pouze devět položek. Od roku 2019 byl aktualizován a vznikl vedle něj ještě indikátor Míry materiální a sociální deprivace, který byl rozšířen na 13 položek. V této práci se používá nový indikátor, protože lépe odráží život samoživitelů nejenom jako živitelů, ale také matek a otců – mužů a žen (pozn. autorky práce).

¹³ Současná situace, která s sebou přináší nárůst inflace a cen má na ekonomicky slabší skupiny obyvatel velmi negativní vliv. Lze předpokládat, že materiálně a sociálně deprivovaných lidí bude v dalších měsících značně přibývat (pozn. autorky práce).

Podle statistických údajů za rok 2021 nejvíce materiální a sociální deprivací trpí nezaměstnaní, rodiny samoživitelů, samostatně žijící ženy a osoby bydlící v nájemných bytech (ČSÚ (a), 2022).

3.3.3 Nízká pracovní intenzita

Nízkou pracovní intenzitu vykazují domácnosti, ve kterých obyvatelé v produktivním věku odpracovaly méně než 20 % svého celkového pracovního potenciálu (European Commission, 2017).

3.3.4 Nejohroženější skupiny

Podle údajů získaných šetřením Životní podmínky (EU-SILC¹⁴) 2019 jsou za nejohroženější skupinu považovány osoby, které se současně potýkají s (MPSV ČR, 2020, s.13):

- s příjmovou chudobou,
- materiální deprivací,
- žijí v domácnostech s nízkou pracovní intenzitou.

Tyto podmínky splňují zejména dlouhodobě nezaměstnané osoby, osoby v rodinách samoživitelů a rodiny se třemi a více dětmi. Dohromady tyto osoby čítají asi 53,9 tisíc obyvatel (0,5 % populace České republiky). Téměř ve všech věkových kategoriích jsou více ohrožené ženy (14,6 %) než muži (10,4 %), dále děti a senioři (zejména seniorky) (MPSV ČR, 2020, s.13).

S odkazem na výše uvedený text lze usoudit, že samoživitelé mohou být ohroženi jak příjmovou chudobou, tak materiální a sociální deprivací a v některých případech též nízkou pracovní intenzitou. To z těchto lidí tvoří skupinu vážně ohroženou sociálním vyloučením.

¹⁴ European Union – Statistics on Income and Living Conditions. Jedná se o výběrové šetření, které probíhá ve všech 27 členských zemích Evropské unie a některých dalších. V České republice jej provádí Český statistický úřad od roku 2005 pod názvem Životní podmínky (ČSÚ (c), 2022).

3.4 Samoživitelé jako skupina ohrožená sociálním vyloučením

Samoživiteli se rodiče mohou stát z různých důvodů, které často sami nemohou ovlivnit. Pravidelně se setkávají s náročnými životními situacemi. Jsou znevýhodněni na trhu práce, protože nalézt zaměstnání, jenž by korespondovalo s jejich časovými a finančními potřebami, je velmi náročné. Mohou se tak snadno dostat do finanční tísně, která může vést až k materiální deprivaci. Tím se stávají skupinou ohroženou sociálním vyloučením.

3.4.1 Vymezení pojmu samoživitel

Živitel bývá definován jako osoba, která rodině poskytuje příjem z pracovní činnosti. Samoživitelé jsou pak osoby bez manžela/manželky či partnera/partnerky, žijící s alespoň jedním závislým dítětem v samostatné či vícečlenné domácnosti, ve které jsou jediným živatelem. Dle klasifikace EU – SILC jsou závislým dítětem myšleny všechny osoby mladší 18 let a také ekonomicky neaktivní dospívající od 18 do 24 let, kteří bydlí se svým rodičem. Vícečlennou domácností se rozumí například soužití prarodiče, rodiče a dítěte (Chzhen, Bradshaw, 2012, s. 489; Maříková a kol., 2012, s. 104).

Výzkumy prováděné v této oblasti prokázaly, že v České republice je každá sedmá domácnost vedena pouze jedním rodičem. V 90 % případů se musí s touto zodpovědností potýkat ženy. Situace otců samoživitelů je podle Hasmanové Marhánkové (2011, s. 4) odlišná. Liší se jejich postavení na trhu práce, výše příjmů i bariéry, kterým v zaměstnání musí čelit. Samoživitelství tak zůstává nadále převážně ženskou zkušeností doprovázenou citelnými dopady na jejich každodenní život (Hasmanová Marhánková, 2011, s. 4).

3.4.2 Příčiny samoživitelství

Za vznikem samoživitelství stojí nejčastěji tyto tři důvody (Hasmanová Marhánková, 2011, s. 3, 4):

- 1) Rozvod či rozpad manželství/partnerství,
- 2) Mimomanželská plodnost,
- 3) Ovdovění.

Důsledek rozvodu či rozpadu manželství/partnerství

S ohledem na vysoké procento rozvodovosti¹⁵ a obvyklou praxi svěřování dětí do péče matek, je rozpad partnerství jednou z nejčastějších příčin vzniku samoživitelství. Pro rodinu představuje zásadní ekonomickou reorganizaci. Z rodiny mizí jeden standartní plat a je nahrazen vyživovací povinností, která ale zcela nemůže pokrýt absenci druhého platu. Ženy mají obvykle nižší příjmy než jejich partneři, což přispívá ke zhoršení rodinné finanční situace (za předpokladu, že je dítě svěřeno do péče matky). S odchodem jednoho z pečovatelů se také mění zaběhlý režim práce a soukromého života (Hasmanová Marhánková, 2011, s. 3).

Mimomanželská plodnost

V současnosti se mimomanželská plodnost řadí mezi statisticky nejvýznamnější příčiny vzniku samoživitelství¹⁶. Narozením dítěte mimo manželství ne vždy ženy získávají status matek samoživitelek, ačkoli formálně za ně mohou být považovány. Odhaduje se, že nejméně polovina dětí narozených mimo manželství je narozena ženě bez partnera (Hasmanová Marhánková, 2011, s. 4).

Ovdovění

Určitá část samoživitelů se do této situace dostane po smrti partnera. V kontrastu s předchozími příčinami je však ovdovění ne tak častým důvodem vzniku samoživitelství (Hasmanová Marhánková, 2011, s. 4).

3.4.3 Postavení samoživitelů na trhu práce

V této oblasti se lze setkat se silnými genderovými rozdíly. Postavení matek samoživitelek a otců samoživitelů je výrazně odlišné. Vede k tomu zejména lepší ekonomická situace spojená s lepším postavením na trhu práce a genderové zvýhodnění ve prospěch mužů (Hasmanová Marhánková, 2011, s. 4).

Muži mají statisticky vyšší příjmy než ženy. Pro měření rozdílu v odměňování žen a mužů se k mezinárodnímu srovnávání používá ukazatel Gender pay gap (GPG), který označuje procentuální rozdíl v platech mužů a žen¹⁷. V roce 2020 nabýval tento ukazatel podle úřadu Eurostat průměrné hodnoty 13 % za celou Evropskou unii (ve prospěch mužů) (Eurostat (b), 2022). Pro Českou republiku pak 16,4 %. S těmito hodnotami se Česko zařadila v rámci EU

¹⁵ V roce 2020 úroveň rozvodovosti dosáhla 40,6 %. (ČSÚ (d), 2021)

¹⁶ Do nesezdaného manželství se v roce 2020 narodilo 48,5 % dětí (ČSÚ (d), 2021).

¹⁷ Ukazatel GPG srovnává obecně hodinové mzdy mužů a žen v podnicích s 10 a více zaměstnanci (u České republiky a Islandu v podnicích s 1 a více zaměstnanci (Eurostat (a), 2022).

jako osmá země s největšími rozdíly v platech mužů a žen po Litvě (22,3 %), Estonsku (21,1 %), Rakousku (18,9 %), Švýcarsku (18,4 %), Německu (20,9 %), Maďarsku (17,2 %) a Finsku (16,7 %). Největší rozdíly v odměňování jsou registrovány ve věkové kategorii 35 až 39 let, kdy zároveň kulminuje i péče o děti (Eurostat (a), 2022).

Ženy se musí rovněž potýkat s dalšími znevýhodněními na trhu práce. Kromě nižších platů jsou považovány za primární pečovatelky, a tudíž mateřství je v českém prostředí pracovního trhu považováno za nevýhodu při ucházení se o práci. Jsou tak více ohroženy nezaměstnaností. Pokud jsou v rodině malé děti, zaměstnavatelé se obávají častých absencí, a nechtějí, aby pro ně takové ženy pracovaly (Hasmanová Marhánková, 2011, s. 4).

Matky samoživitelky jsou ještě ohroženější skupinou. Tyto ženy musí přitom k uživení sebe a svých dětí pracovat více než matky z dvoupříjmových domácností. Pracují tak častěji na plný úvazek, protože jsou zcela zodpovědné za finanční a existenční zabezpečení rodiny. Největším obtížím pak musí čelit samoživitelky, které se vrací po mateřské či rodičovské dovolené zpět do pracovního procesu. Oproti matkám v rodinách se dvěma rodiči, mají častěji nižší vzdělání. S tím je spojen nižší plat na méně kvalifikovaných pozicích (prodavačky, dělnice...). O něco lépe se daří samoživitelkám pracujícím ve veřejném či neziskovém sektoru (Hasmanová Marhánková, 2011, s. 5).

V této problematice je zásadní přístup zaměstnavatele. Pfeiferová (2010) ve své práci uvádí, že tyto ženy lépe pracují v menším ženském kolektivu a také pod vedením žen, které mají větší pochopení pro těžkou životní situaci. Samoživitelky díky individuálnímu přístupu a pochopení dokáží lépe sladit rodinný a pracovní život (Pfeiferová, 2010).

Klíčové faktory, které zvažují samoživitelky při výběru zaměstnání (Pfeiferová, 2010):

- 1) Možnost sladit práci a rodinu,
- 2) Finanční ohodnocení práce,
- 3) Seberealizace.

Možnost sladit práci a rodinu

Pro samoživitelky je důležité najít si práci, která bude pracovní dobou odpovídat provozní době zařízení péče o děti a nebude příliš vzdálená od jejich místa bydliště. Rovněž je pro ně důležité, aby budoucí zaměstnavatel chápal jejich situaci a umožnil jim nastavit si například flexibilní pracovní dobu. Ideálním řešením jsou firemní školky. Další řešení představují sdílené pracovní pozice nebo firemní family friendly politika (Hasmanová Marhánková, 2011, s. 6).

Finanční ohodnocení práce

Rodiny samoživitelek jsou závislé na jednom příjmu. Téměř všechny ženy tak volí práce na plný úvazek, vedle kterých si často ještě hledají jiné možnosti přivýdělku, například jednorázové brigády (Hasmanová Marhánková, 2011, s. 7).

Seberealizace:

Tento faktor zůstává často upozaděn. Ženy ve snaze zabezpečit svou rodinu upozadují své individuální zájmy. Empirické výzkumy poukazují na to, že samoživitelky si ke svému zaměstnání budují specifický přístup. Zaměstnání je pro tyto ženy zásadní z finančního hlediska a bývá také často jediným zdrojem sociálních kontaktů. Představuje tak pro ně zdroj peněz i prostor pro kontakt a sdílení s ostatními lidmi (Hasmanová Marhánková, 2011, s. 7). To vše zapříčiňuje, že samoživitelky bývají ve svém zaměstnání velmi loajální a zodpovědné. Skutečnost, že se dokáží postarat o své děti, je naplňuje hrdostí a nechťejí se spoléhat na pomoc státu (Dudová, 2009, s.772).

Na základě informací uvedených výše se práce v navazující empirické části bude zabývat kvalitativním výzkumem, který povede ke zjištění současných potřeb samoživitelů na Dobříšsku a návrhu řešení, který by jim tuto složitou životní situaci pomohl ulehčit.

3.5 Místní akční skupiny a jejich nástroje v řešení sociálního vyloučení

Hybnou silou rozvoje venkova se v posledních letech staly zejména místní akční skupiny (MAS). Jedná se o organizace spojující různorodé subjekty, které mají zájem o rozvoj území, ve kterém společně žijí či působí. V současné době jednotlivé MAS pokrývají téměř celé území České republiky (až 90% území). Podporují projekty zaměřené například na zlepšení kvality školství, sociálních služeb, životního prostředí nebo podporu cestovního ruchu. Jejich aktivity jsou jedinečné v tom, že iniciativa k jednání a nápady pochází přímo od obyvatel regionu, ve kterém MAS působí. Metodou, kterou dosahují vytyčených cílů se stal přístup LEADER, který se později včlenil do komunitně vedeného místního rozvoje (CLLD) (Binek a kol., 2020, s. 9; NS MAS, 2015, s. 2).

3.5.1 Charakteristika místních akčních skupin

Místní akční skupina je společenství občanů nezávislé na politickém rozhodování složené z veřejného, neziskového a podnikatelského sektoru. Společně pracují na rozvoji venkova, zemědělství a získávání finanční podpory z fondů Evropské unie a národních programů pro svůj region. Vznikají na venkově na území obcí s méně než 100 000 obyvateli a více než 10 000 obyvateli (NS MAS, 2015, s.3).

Pracují formou komunitně vedeného místního rozvoje za dodržení 7 principů metody LEADER. Místní akční skupiny jsou sdružovány do Národní sítě místních akčních skupin České republiky, z. s. (NS MAS, 2015, s.3)

Prioritním cílem, o který MAS usilují, je zvyšování kvality života a životních podmínek ve venkovských oblastech. Těchto cílů dosahují zejména finančními příspěvky získanými z dotačních titulů, které MAS následně alokují mezi příslušné projekty. Rovněž si kladou za cíl aktivizovat občany na celém svém území, podporovat dobrovolnickou činnost a komunální i podnikatelskou sféru při rozvoji venkovské ekonomiky (NS MAS, 2015, s.3).

Autorka této práce k problematice dodává, že základním dokumentem, který MAS vytvářejí je Strategie komunitně vedeného místního rozvoje. Pro každé programové období je vytvářena nová a jsou v ní obsaženy strategické cíle (vize), kterých by MAS v konkrétním programovém období chtěla dosáhnout. Vize jsou pak přiřazeny mezi příslušné oblasti. Mezi oblasti podpory se řadí například oblast vzdělávání, sociální, zaměstnanosti a podnikání, občanská vybavenost a rozvoj cestovního ruchu. V každé oblasti jsou stanoveny specifické cíle, které by měly vést k naplnění jednotlivých strategických cílů. Pouze MAS s vytvořenou Strategií CLLD mohou žádat o čerpání prostředků z fondů v rámci EU.

3.5.2 Metoda LEADER

Metoda LEADER je zkratkou francouzských slov, které lze do českého jazyka přeložit jako „Propojení aktivit rozvíjejících venkovskou ekonomiku“. Tato iniciativa vznikla na počátku 90. let 20. století. Jedná se o přístup založený na rozhodování aktérů na lokální úrovni respektující místní specifika. Filozofie této metody je založena na víře, že místní obyvatelé nejlépe znají slabé a silné stránky daného regionu. Právě proto by veškeré náměty a projekty měly vycházet „zespoda“ (tzv. bottom up), čili z iniciativy venkovských subjektů a nikoli „zhora“ prostřednictvím krajské, státní nebo evropské politické moci (Binek a kol., 2020, s. 19; NS MAS, 2015, s. 3).

Fungování metody LEADER je založeno na sedmi mezinárodně uznávaných principech, mezi které se řadí (NS MAS, 2015, s. 4):

- 1) Strategie místního rozvoje podle oblastí, určené pro řádně vymezená subregionální venkovská území
- 2) Partnerství mezi veřejným a soukromým sektorem na místní úrovni – tzv. místní akční skupiny (MAS)
- 3) Přístup zdola nahoru („BOTTOM UP“) spojený s tím, že rozhodovací pravomoc týkající se vypracování a provádění strategií místního rozvoje náleží místním akčním skupinám
- 4) Více odvětvové navrhování a provádění strategie založené na součinnosti mezi subjekty i projekty z různých odvětví místního hospodářství
- 5) Uplatňování inovačních postupů
- 6) Provádění projektů spolupráce
- 7) Vytváření sítí místních partnerství

3.5.3 Historie LEADERU a cesta ke komunitně vedenému místnímu rozvoji (CLLD)

Na počátku vzniku metody LEADER stála iniciativa pojmenovaná LEADER I (1991–1993). Na tu následně navázala iniciativa LEADER II (1994-1999). Podle sdělení Evropské komise z roku 1988 měl LEADER podpořit environmentální, ekonomické, sociální a kulturní rozměry venkova. To vše při zachování jedinečnosti a rozmanitosti venkovských oblastí. Tyto dvě fáze je možné chápat jako experimentální, směřující pozornost na znevýhodněné venkovské oblasti. V rámci LEADER + (2000-2006) se pak pozornost rozšířila na všechny druhy venkovských oblastí. Zvýšil se také zájem o sociální oblast a za prioritní cílové skupiny byly označeny ženy a mladí lidé na venkově. V následujícím programovém období

již metoda LEADER (2007-2013) získala nezastupitelnou pozici jako osvědčený nástroj v politice rozvoje venkova EU (Binek a kol., 2020, s. 24,25).

Programové období 2014-2020 přineslo změny týkající se jednak rozsahu institucionálního zabezpečení a tematické podpory LEADER a také změny v regulační, programové a procesní rovině. Metoda LEADER byla včleněna do tzv. komunitně vedeného místního rozvoje (CLLD). (Servillo a de Bruijn, 2018). CLLD tak navazuje na původní program LEADER (Binek a kol., 2020, s. 25).

Nejzásadnější změnou, kterou CLLD přineslo, je možnost využití více fondů, které mohou MAS pro podporu žadatelů využít. V období LEADER (2007-2013) byla možnost uplatnění pouze Evropského zemědělského fondu pro rozvoj venkova (EARDF) a Evropského námořního fondu (EMFF). CLLD (2014-2020) k nim přidalo ještě Evropský sociální fond (ESF) a Evropský fond pro regionální rozvoj (ERDF) (tyto fondy se vyskytovaly odděleně již v období LEADER I a LEADER II). Škála aktivit, které mohly být podporovány se tak stala mnohem širší. Díky ESF se zvětšil prostor rovněž pro vytváření aktivit v rámci sociální oblasti zařazených do Strategie komunitně vedeného místního rozvoje příslušné MAS (Binek a kol., 2020, s. 26).

V současném programovém období (2021-2027) je možné uplatnit finanční podporu z Evropských strukturálních a investičních fondů (ESIF). Rozsah podpory a témat v rámci CLLD zůstává obdobný jako v předchozím období (2014-2020).

3.5.4 MAS a možnosti řešení sociálního vyloučení

V problematice sociálního vyloučení jsou MAS významnými aktéry, kteří mohou zásadně ovlivnit život lidí, kteří se v této nesnadné situaci ocitli. Jednak díky možnosti čerpání finančních dotací prostřednictvím CLLD (kterými ostatní aktéři na venkově nedisponují), ale také vlastními projekty MAS. Zásadou dodržování sedmi principů LEADER je pomoc obyvatelům v nouzi komplexnější a tzv. „šitá na míru“. Vytvořená řešení jsou totiž výsledkem spolupráce různých sektorů. Tím mohou získat vyšší šanci na úspěch, jelikož byly posouzeny různými úhly pohledu a jsou objektivnější. Současně nápady pocházejí od lidí, kteří v řešeném místě žijí a své území dobře znají. Výsledná řešení tudíž respektují územní i sociální specifika. Mezi různými MAS navíc mohou vznikat partnerství a navzájem se inspirovat ve způsobu řešení rozličných problémů. Z uvedeného textu lze tedy usoudit, že MAS představují nezastupitelnou a jedinečnou složku v řešení problémů nejen v sociální oblasti.

Přímo v sociální oblasti mají MAS možnost vytvořit projekty komunitního plánování sociálních služeb. Lze podporovat například preventivní aktivity pro děti a mládež nebo terénní a sociální práce zahrnující také komunitní sociální práce (Brdy-Vltava o.p.s., 2021, s. 26).

Naproti tomu sociální odbor na městských úřadech řeší pouze aktuálně vzniklé a konkrétní potřeby. V oblasti sociálního vyloučení v rodinách se nejvíce uplatňuje odbor sociálně právní ochrany dětí, který přímo v rodinách dohlíží, zda děti mají možnost vyrůstat ve vyhovujících podmínkách. Na rozdíl od MAS nevytváří žádné komplexní dlouhodobé plány ani strategie¹⁸. Vzhledem k výše uvedeným informacím se bude dále práce v praktické části věnovat řešení sociálního vyloučení samoživitelů z pohledu MAS v příslušném regionu.

¹⁸ Pozn. autorky práce

4 Vlastní práce

4.1 Úvod do empirické části práce

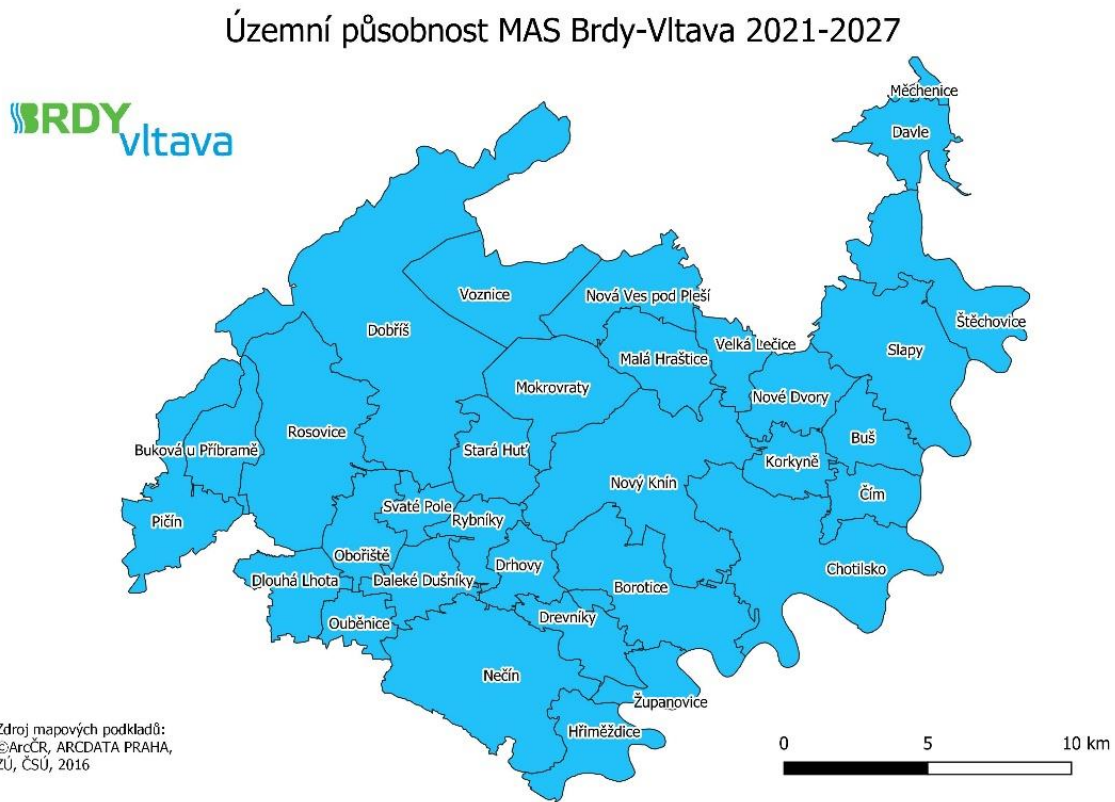
V teoretické části bylo popsáno sociální vyloučení v obecných souvislostech, byly vysvětleny specifika sociálního vyloučení na venkově a také problémy, které sociálně vyloučené osoby potkávají. Závěr uvedl, jak MAS mohou v sociální oblasti pomáhat, a čím jsou jejich aktivity jedinečné. Praktická část si následně klade za cíl na základě obecných teoretických poznatků a praktického výzkumu vytvořit návrh jednoho nebo více projektů, které budou mít potenciál ve vybrané oblasti snížit míru sociálního vyloučení samozviteľů a jejich rodin.

Výzkum bude probíhat v regionu Dobřířska. Jedná se o venkovský region, ve kterém působí MAS Brdy-Vltava. Region Brdy-Vltava leží v jižní části Středočeského kraje a tvoří ho tyto obce: Borotice, Buková u Příbramě, Buš, Čím, Daleké Dušníky, Davle, Dlouhá Lhota, Dobříš, Drevníky, Drhovy, Hřiměždice, Chotilsko, Korkyně, Malá Hraštice, Měchenice, Mokrovraty, Nečín, Nová Ves pod Pleší, Nové Dvory, Nový Knín, Obořiště, Ouběnice, Pičín, Rosovice, Rybníky, Slapy, Stará Huť, Svaté Pole, Štěchovice, Velká Lečice, Voznice a Županovice.

Rozloha tohoto regionu činí 398, 461 km² a celkový počet obyvatel je 30 651¹⁹. (Brdy-Vltava, o.p.s., 2021-2027, str. 5).

¹⁹ Údaje platné k 31. 12. 2020.

Obrázek 1: Mapa území regionu MAS Brdy-Vltava 2021-2027

Zdroj: Brdy-Vltava o.p.s., 2021

Výzkum v praktické části práce je rozdělen do tří částí. V první části bude vytvořena kvalitativní obsahová analýza dokumentů, které se váží k řešené problematice sociálního vyloučení v daném regionu. V textech budou vyhledávány zmínky o problémech, se kterými se musí potýkat rodiny samoživitelů²⁰ a o nedostacích, které tyto problémy mohou prohlubovat. Toto shrnutí vytvoří podklady pro rozhovor s osobami, které se tématem sociálního vyloučení v regionu MAS Brdy-Vltava zabývají. Bude se jednat o komunitní sociální pracovníci a ředitelku MAS. V třetí části jsou poznatky z první a druhé části propojeny a na jejich základě vybrány ty problémy a nedostatky, které jsou nejzávažnější a je potřeba se jimi přednostně zabývat.

²⁰ V textech bude vyhledáváno také sociální vyloučení rodin obecně, ne pouze samoživitelů, protože se samoživitelé se svými dětmi také řadí do rodin.

4.1.1 Obsahová analýza dokumentů

Tabulka 1: Zadání obsahové analýzy

Zadání obsahové analýzy:	
Cíl:	Identifikovat klíčové problémy a nedostatky, které se pojí s problematikou rodin samoživitelů.
Výzkumná otázka:	S jakými problémy se potýkají rodiny samoživitelů a jaké existují v regionu nedostatky, které ztěžují životní situaci rodin samoživitelů? ²¹
Výzkumné vzorky:	- Střednědobý plán rozvoje sociálních služeb 2018-2022 - Analýzy ke střednědobému plánu rozvoje sociálních služeb 2018-2022 - Strategie komunitně vedeného místního rozvoje MAS Brdy-Vltava na období 2021-2027 - Program rozvoje města Dobříš 2021-2028
Kódovací jednotky:	- Samoživitelé - Matky samoživitelky - Vyloučení - Sociální vyloučení

Zdroj: Vlastní zpracování, 2022

Obsahová analýza příslušných dokumentů odhalila následující problémy v rodinách samoživitelů:

- 1) Materiální chudoba
- 2) Exekuce
- 3) Předlužení
- 4) Časté stěhování
- 5) Nemožnost dojíždět za prací z časových důvodů
- 6) Nezaměstnanost
- 7) Finanční negramotnost
- 8) Nepříznivá bytová situace
- 9) Komplikovaná sociální situace

²¹ Výzkumná otázka je stanovena více obecně, neboť každý dokument má mírně odlišnou povahu a dává větší důraz buď na problémy rodin samoživitelů nebo na identifikaci nedostatků, na jejichž zlepšování by se měl region soustředit.

- 10) Problémy v rodinném soužití
- 11) Alkoholismus
- 12) Nedostatečná péče o děti
- 13) Právní a dluhové poradenství
- 14) Nedostatečné zdravotní, psychiatrické a psychologické služby

Z obsahové analýzy vyplývá, že pro rodiny samoživitelů ohrožených sociálním vyloučením na Dobříšsku představuje velký problém materiální chudoba (viz str. 27). S tím je nerozlučně spojena hrozba předlužení, která může přerůst až k exekuci (viz str. 23). Je to vina především nízkých příjmů a finanční negramotnosti. Nízké příjmy souvisí s těžší zaměstnatelností samoživitelů z důvodů, které byly rovněž osvětleny v textu předchozí části práce. Patří mezi ně zejména časové omezení, které samoživitelé musí zvažovat při výběru práce a negativní diskriminace ze strany zaměstnavatelů. Nezaměstnanost nebo práce s nízkou mzdou je kromě materiální chudoby také příčinnou nepříznivé bytové situace. Je důležité těmto rodinám v nouzi zajistit obecní nebo sociální bydlení, které by pro ně bylo finančně dostupné (viz str. 20). Všechny tyto faktory způsobují, že tito lidé (jak rodiče, tak děti) se hůře začleňují mezi své vrstevníky. Stres z materiální a sociální deprivace může být důvodem k horším rodinným vztahům nebo sklonům k závislostem. Ve spojitosti s tím se v krajních případech může objevit nedostatečná péče o děti. Rodiče zároveň postrádají právní a dluhové poradenství, případně terapeutické služby, které by jejich problémům mohly ulehčit. Jak již bylo zmíněno v předchozích částech práce – i zde platí, že rodiny samoživitelů trpí nejrůznějšími kombinacemi výše uvedených problémů zároveň.

Návrhy na řešení zmíněných problémů dokumenty široce rozvádějí v jednotlivých cílech a jejich opatřeních. Tyto informace lze pro potřeby další práce s nimi zkrátit do následujících pěti bodů.

- 1) Rozšířit kapacity terénní práce v rodinách ohrožených sociálním vyloučením,
- 2) Podpořit dlouhodobě nezaměstnané osoby při jejich návratu na trh práce,
- 3) Vytvořit více flexibilních forem práce,
- 4) Zabezpečit dostatečné kapacity školních družin a volnočasových aktivit, včetně personálního zajištění,
- 5) Zajistit odpovídající množství obecních bytů.

4.1.2 **Rozhovor s pracovníky MAS Brdy-Vltava**

Součástí kvalitativního výzkumu empirické části práce se stal rozhovor s ředitelkou a dále komunitní sociální pracovníci MAS Brdy-Vltava. Rozhovory byly vedeny jako polostrukturované. Tento typ rozhovoru vyžaduje dopředu vytvořený seznam otázek, na něž dotazovaný může odpovídat volně a vlastními slovy. Jádro rozhovoru musí zůstat zachováno, ale zároveň je zde vytvořen prostor pro změnu pořadí otázek či jejich formulaci. Podle toho, jak se rozhovor vyvíjí je také možné některé otázky vynechat či jiné přidat (Wildemuth, 2009).

Pro získání komplexního pohledu na danou problematiku byly zvoleny dva směry rozhovorů. První rozhovor byl veden s vedoucím pracovníkem a zabýval se zejména strategickým pohledem na řešení problémů spojených se sociálním vyloučením identifikovaných obsahovou analýzou. Otázky v této části vycházely z identifikovaných klíčových problémů získaných z obsahové analýzy. Druhý rozhovor byl veden se sociálním komunitním pracovníkem, který s cílovou skupinou každodenně pracuje a velmi dobře ji zná. Tento rozhovor tak umožnil získat praktický vhled do této problematiky.

Na základě získaných informací bude vytvořeno shrnutí, ve kterém budou identifikovány nejzásadnější problémy, které tyto rodiny trápí a jaká vyjadřují přání a požadavky, které by jim jejich situaci pomohly ulehčit. V rozhovorech se cílovou skupinou rozumí rodiny samoživitelů sociálně vyloučené nebo sociálním vyloučením ohrožené. Oba rozhovory byly po souhlasu obou dotazovaných nahrávány, aby se minimalizovalo riziko chyby z důvodu nepřesného záznamu informací při jejich následném zpracování.

4.1.3 **Identifikace problémů**

Z rozhovorů byly získány komplexní informace o řešené problematice. Na jejich základě byly vybrány a detailně zpracovány následující oblasti. Ty postihují témata, která z rozhovoru vyplynula jako nejzásadnější. Při jejich zpracování bylo vycházeno nejen z rozhovorů ale také z informací získaných obsahovou analýzou a fakty z literární rešerše. Díky tomu jsou tyto oblasti popsány detailně a vyplývají z nich specifika, která se objevují v Dobříšském regionu a na něž je žádoucí se dále zaměřit při návrhu projektu.

Informovanost a motivace

Cílová skupina se potýká s nedostatkem informací o možnostech pomoci, jejichž prostřednictvím by jim mohla být usnadněna jejich životní situace. Zejména finančně, a to nejenom prostřednictvím státní podpory formou dávek, ale také s pomocí různých neziskových organizací zaměřujících se na pomoc sociálně slabým rodinám. Jmenovitě například Etela nebo Women for women. *„Určitě větší potřeba informovanosti o všech těch dávkách, co lze čerpat – příspěvek na bydlení, na energie, nějaké doplatky... Také by bylo super zvýšit informovanost a činnosti těch organizací, informovanost těch rodičů vůbec“* (D1). *„Možná ta informovanost. Ta základní informovanost třeba o té nabídce pomoci. Nějaký jako přehled“* (D2). Z rozhovoru také vyplynulo, že informovanost je nižší zejména u otců samoživitelů. *„Posílit tu informovanost specificky té cílové skupiny mužů samoživitelů“* (D2). Téma otců samoživitelů bude širěji rozpracováno v další podkapitole.

Zároveň rodinám samoživitelů vedle nedostatku informovanosti chybí motivace, aby si dokázali o pomoc říct včas, předtím, než se problémy nakumulují a východisko z takové situace už pak může být výrazně složitější, než kdyby si o pomoc dokázali říct na počátku. *„Větší motivace cílové skupiny, aby si o pomoc dokázali fakt říct včas, než třeba zabřednou do nějakých větších problémů, do nějakého prostě začarovaného kruhu, kdy už je pak těžší se z toho všeho vymotat, a to poradenství už je pak složitější, no“* (D1).

Problematika informovanosti o možnostech pomoci nebyla identifikována prostřednictvím obsahové analýzy příslušných dokumentů, neboť tento problém ve svém obsahu tyto dokumenty neuvádějí.

Otcové samoživitelé – specifika muže samoživitele a jejich zvyšující se počet

V regionu Dobříšska platí, že poměr samoživitelů a samoživitelek je 1:9²². Tento poměr tak odpovídá tomu, jak jej ve své práci uvádí Hasmanová Marhánková (2011, s. 4). V poslední době se zde zvyšuje počet samoživitelů žádajících o pomoc. Způsobené to může být zvyšujícími se nároky na matky a zvládání jejich rolí.

„Pro ty mamky je náročnější a náročnější zvládat vlastně mateřství, protože tlak je veliký na zvládání všech rolí, takže se prostě možná čím dál víc bude stávat, že ty mamky nebudou zvládat psychicky tu péči, ty nároky té doby, těch všech rolí, které musí zastat, že se

²² Tento poměr lze získat ze vzorku samoživitelů, kteří si chodí pro pomoc do MAS Brdy – Vltava.

rozhodnou toho chlapa nechat, jestli to můžu říct tak, jak si to myslím... teď teda nám přibylí hodně taťkové²³“ (D1).

Rozdíl mezi rodiči samoživiteli, otci a matkami, nehovoří však pouze ve prospěch mužů. Muži se více potýkají s problémy, které přináší výchova, a to zejména výchova dospívajících dívek, kdy si neumí poradit s potřebami svých dcer. Ženy se s výchovou dívek i chlapců dokážou vypořádat lépe. *„Protože k nám pak přichází taťkové, kteří zase neumí říct, že třeba jejich dospívající dcera má určité potřeby a on neví jak na to. Samoživitelky reagují líp na kluky, když vychovávají samy, i na holky, ale ten taťka to má prostě těžší, když je sám na ty děti“ (D1).*

Další problém představuje nižší informovanost mužů v možnostech pomoci a horší orientace v celém systému. I z toho důvodu si otcové samoživitelé pro pomoc chodí později než ženy. *„Ten chlap si myslí, že to nějak zvládne... je úspěch, že se otevřou a o tu pomoc si dokážou říct, protože pro chlapy je to, žejo, těžké.“. „Ty chlapi si s tím poradí hůř, než ty ženský... Ty chlapi většinou nejsou tak jako rafinovaný v těch řešeních... o té pomoci nevědí, nebo se ostýchají“ (D1).*

Literární prameny a autoři v této práci citovaní, se problematikou otců samoživitelů zabývají pouze okrajově. Může to být způsobené tím, že jejich počet je stále výrazně nižší a situace, ve které se nachází není na rozdíl od matek samoživitelek ve většině případů tak tísnivá. Muži mají výhodnější postavení na trhu práce, statisticky vyšší příjmy než ženy a potýkají se s nižším množstvím bariér při vstupu na trh práce, jak uvádí ve své práci Hasmanová Marhánková (2011, s. 4). O to více je však potřeba vnímat v současné době se zvyšující počet otců samoživitelů žádajících o pomoc jako alarmující indikátor vážně se zhoršující ekonomické situace rodin samoživitelů.

Práce s dětmi

V práci se sociálně vyloučenými rodinami samoživitelů se primární pozornost a pomoc ze strany MAS Brdy-Vltava zaměřuje na děti. Je nutné dbát na jejich výživu, oblečení, hygienu, trávení volného času a celkovou fyzickou i psychickou pohodu. S tím vším může místní MAS pomoci.

Sociálně vyloučené děti trpí znevýhodněním v kolektivech, zhoršeným školním prospěchem a slabšími nebo žádnými sociálními vazbami. Někdy se musí potýkat i se šikanou. Všechny

²³ Otcové samoživitelé (pozn. autorky práce).

tyto problémy se odvíjí od sociálního vyloučení celé rodiny, a tak nelze úplně oddělit práci s dětmi od práce s celou rodinou. MAS Brdy-Vltava umožňuje prostřednictvím kroužků a dalších volnočasových aktivit vytvářet dětem pozitivní zážitky a trávit smysluplně jejich volný čas. Zároveň se snaží, aby tyto kroužky byly inkluzivní a nesoustředily se v nich pouze děti ze sociálně vyloučených rodin, Obě skupiny dětí díky nim poznají život za hranicemi svého každodenního prostředí, což může být cennou pomocí při jejich vzájemném sblížení a pochopení. Prostřednictvím zábavných aktivit se učí vzájemné spolupráci a tvoří si nová přátelství. Díky tomu se může snížit pocit vyloučení dětí ze sociálně slabých rodin a také minimalizovat riziko šikany a útlaku ze strany dětí z „normálních“ rodin.

„Stejně jako je super, když fungují ty příspěvky na ty kroužky, kdy ty děti mají nějakou náplň času, něco, co je baví si můžou vybrat, a zároveň pak se snižuje to, že nejsou tak vyloučení vzhledem k těm spolužákům – tenis hraje jeden spolužák, další chodí na výtvarku a on nechodí nikam. Takže pak mají možnost zapojit se do toho normálního života a nepřijít si tak jiní, že oni vlastně nikam nemůžou docházet (D1).“

„...přímo v komunitku²⁴ vlastně máme kroužky, které jsou cílené na sociálně znevýhodněné děti. Jestli můžu být konkrétní jaké kroužky, tak keramika, dělali jsme v rámci projektu jízdy na koních, to bylo velmi terapeutické, ty bohužel skončili. Keramika nám trvá, je po ní velká poptávka, fakt je to teda léčebné neskutečně... (D1)“.

Důležitost této problematiky dokládá dokument vydaný ministerstvem vnitra. Ten uvádí, že děti jsou při práci se sociálně vyloučenými rodinami prioritou. Je potřeba jim umožnit setkávání s běžným životem a ukázat jim, že jejich styl života není jediný možný. Že existují i jiné cesty (Ministerstvo vnitra ČR, 2009, s. 31). V tomto případě se tedy velmi dobře setkává teoretický pohled s přímou praxí. Z pohledu provedené obsahové analýzy se jedná o novou informaci, která nebyla odhalena při analýze dokumentů.

Zároveň je práce s rodinami samoživitelů specifická tím, že děti mají jenom jednoho rodiče, který musí zastat roli matky i otce. Pro dítě i sociální práci s celou rodinou je lepší, pokud jsou v rodině oba rodiče, i když třeba neplní svou roli úplně dobře.

Specifika Dobříšského regionu

Dobříšsko se řadí mezi bohatší regiony. Je to způsobeno zejména oblíbeností regionu díky dobré dostupnosti velkých měst a zároveň jeho venkovské povaze. Sociálně vyloučení lidí,

²⁴ „Komunitkem“ se rozumí komunitní centrum (pozn. autorky práce).

nebo lidé, kteří se ocitnou na pokraji sociálního vyloučení jsou tak v rámci tohoto regionu opravdu velmi chudí. Tato situace je pro ně náročnější tím, že v bohatých regionech je míra sociálního vyloučení nižší než v chudých regionech a více strádají nejen materiálně, ale také sociálně.

„Já vždycky říkám, že je horší být chudý v bohatém regionu než v chudém regionu. Že jsme jako relativně bohatý region a ti lidé, kteří jsou chudí, a zejména ty děti, tak vlastně... myslím si, že chudé nebo sociálně vyloučené děti z lokalit, kde jich je více, netrpí tolik, jako tam, kde ta míra toho sociálního vyloučení je relativně nízká. Ale ten, kdo v ní je, tak je hodně hluboko a těžko se dostává vlastně na úroveň nějakého toho průměru“ (D2).

Vzhledem k blízké vzdálenosti regionu k Praze tak většina obyvatel dojíždí za prací do Prahy, případně do Příbrami. Pro samoživitele může být však i přes dobrou dostupnost obou měst dojíždění neekonomické, a to z finančních i časových důvodů. Pokud výplata samoživitele není vysoká, dojíždění jim může z výplaty odebrat podstatnou část peněz.

„Co se týče toho zaměstnání tak ten, kdo opravdu nemá tu kvalifikaci, aby byl schopen si najít prostě nějakou dobře placenou práci v té Praze. Tak je to takový, jakože kdyby dojížděli, tak jim to opravdu sebere spoustu z té výplaty. Takže je to určitá past. Pro spoustu lidí je pracovní orientace na Prahu a na Příbram super. Ale pro ty sociálně vyloučený by bylo třeba dobrý mít víc těch pracovních příležitostí přímo v tom regionu, aby jim odpadla ta dojíždka.“ (D2).

Neméně významný je také fakt, že dojíždění jim ke standardní pracovní době 8,5 hodiny přidá ještě hodinu a půl nebo dvě navíc. Být tak mimo domov téměř jedenáct hodin, kdy děti nemají s kým být, je pro takové rodiče nemožné.

„A potom i ta flexibilita směrem k té rodině, jo, protože i kdyby tu práci našel ten táta v té Praze, tak mu to vezme dvě, dvě a půl hodiny k té pracovní době, a to už se jako téměř vylučuje s tím mít možnost zvládat vlastně ty děti. Protože to je vlastně deset, deset a půl, jedenáct hodin mimo domov. A ty děti vlastně jako jsou už strašně dlouho samy“ (D2).

Téma přístupu na trh práce je v oblasti sociálního vyloučení velmi výrazné. Zaměstnanost je jedna z prvních podmínek, které musí být naplněna, aby bylo sociální vyloučení zmírněno. Lze se s ním potkat téměř v každém dokumentu zabývajícím se sociálním vyloučením. Agentura pro sociální začleňování uvádí faktory vedoucí k nezaměstnanosti jako nedostatečnou kvalifikovanost, nízké vzdělání a faktickou nezaměstnatelnost těchto lidí (Agentura pro sociální začleňování (d), 2022). Pro region Dobříšska je však vhodnější použít vymezení Hasmanové Marhánkové. Ta ve své práci poukazuje na to, že pro samoživitele je

náročné sladit časově práci a rodinu, obzvláště, pokud za svým zaměstnáním musí dojíždět a nemají možnost flexibilně si stanovit pracovní dobu (Hasmanová Marhánková 2011, s. 6). Spoléhají se pak na pracovní pozice blízko svého bydliště, ač jsou hůře placené, nebo s požadavkem nižší kvalifikace, než kterého samoživitel dosáhl. Případně naopak bojují s nižší kvalifikací, než je požadována.

Výše zmíněný text lze rovněž porovnat s informacemi s uvedenými v kapitole č. 3.1.3. Zde je rozvedeno téma indikátorů deprivace, které ve své práci uvádí Bernard a kol. (2018). Tyto indikátory se objevují v regionech klasifikovaných jako vesnické, do nichž se řadí i region Dobříšska. Mezi užívané indikátory řadí mimo jiné přístup k zaměstnání, kvalitu zaměstnání a nízký příjem. Shaw (in Bernard a kol., 2018) doplňuje ještě možnost být mobilní. Pokud se porovnají informace získané z rozhovorů a informace získané v literární části práce, lze tvrdit, že teorie a praxe jsou v této problematice v souladu. Dobříšsko, jako venkovský region, nenabízí dostatek kvalitních a dobře placených pracovních míst. Pokud chce samoživitel takové zaměstnání získat, musí mít dostatečné časové i finanční možnosti, aby byl schopný za prací dojíždět mimo tento region. Obsahová analýza rovněž správně odhalila tento problém a je uveden také jako návrh řešení sociálního vyloučení rodin samoživitelů ve formě vytvoření většího množství flexibilních pracovních pozic v regionu.

5 Výsledky a diskuse

5.1 Návrh řešení sociálního vyloučení samoživitelů na Dobříšsku

Na základě všech informací uvedených v práci jsou v této kapitole uvedeny možnosti řešení v podobě návrhu projektů, které mohou přispět k řešení sociálního vyloučení samoživitelů na Dobříšsku. Je potřeba zmínit, že tato bakalářská práce nemůže vyřešit všechny problémy, které se v regionu objevují, a proto se práce dále věnuje pouze oblastem, které na základě předchozích částí vyplynuly jako nejnaléhavější k řešení. K nim jsou uvedeny návrhy takových řešení. Jako první byly řešeny oblasti zabývající se informovaností a otci samoživiteli. Jako druhé oblasti zabývající se specifiky Dobříšského regionu v oblasti zaměstnanosti a práce s dětmi. Projekty jsou navrženy tak, aby nepreferovaly pouze jedno pohlaví rodiče a měly pozitivní dopad na celé rodiny samoživitelů.

Tabulka 2: Návrh projektu č. 1

Název projektu:	Informace po ruce
Jaký problém projekt řeší:	V rámci rozhovorů byla zjištěna nedostatečná informovanost samoživitelů o možnostech pomoci, o něž by mohli žádat. Ať už ze strany státu nebo ze strany neziskových organizací.
Popis projektu:	V rámci řešení tohoto problému je vhodné vytvořit brožuru s přehledem všech takových možností. O tento přehled bude možné si zažádat a pak vyzvednout na některých vybraných místech v celém regionu. Rovněž bude dostupný online na internetových stránkách MAS Brdy-Vltava i všech obcí v regionu. Tato cesta je jednodušší pro ty, kteří si neradi o pomoc říkají, protože se stydí, nebo jim je to jinak nepříjemné. Tím se podpoří rovněž motivace samoživitelů tuto pomoc aktivně vyhledávat.
Jakou změnu projekt přinese:	Zlepšení ekonomické i sociální životní úrovně samoživitelů a jejich rodin díky zvýšení informovanosti o možnostech čerpání pomoci.
Hlavní cíl projektu:	Zjednodušit přístup k informacím o možnostech a dostupnosti pomoci pro samoživitele.

Cílová skupina:	Primární cílovou skupinou jsou matky samoživitelky a otcové samoživitelé. Sekundární skupinou jsou jejich rodiny a členové domácností.
Inovativnost:	Tento přehled bude zpracován také v aplikaci, která bude volně ke stažení do telefonu nebo počítače. Obsahem bude přehled možností pomoci i možnost zadání klíčových slov, které by usnadnily vyhledávání konkrétní formy pomoci.

Zdroj: Vlastní zpracování, 2023

Tabulka 3: Návrh projektu č. 2

Název projektu:	Pro tebe i pro ně
Jaký problém projekt řeší:	Samoživitelé bojují s nedostatkem času a financí, které plynou zejména z nemožnosti najít si kvalitní a dobře placené zaměstnání blízko svého bydliště.
Popis projektu:	Náplní projektu je možnost služby pravidelného vyzvedávání a hlídání dětí poté, co odchází ze vzdělávacích zařízení (mateřských a základních škol). Děti nebudou muset vyhledávat neorganizovanou zábavu a předejde se vzniku negativních návyků a sociálně patologických jevů. Projekt má komunitní charakter. Službu mohou nabídnout lidé z regionu Dobříšska, kteří by o takovou formu způsobu přivýdělnku měli zájem a bude tak podpořena i zaměstnanost lidí, kteří nemají možnost pracovat na plný úvazek (například senioři nebo rodiče na mateřské).
Jakou změnu projekt přinese:	Realizací projektu se podpoří zaměstnanost samoživitelů, kteří potřebují za prací dojíždět a zároveň bude kvalitně postaráno o jejich děti. Také se vytvoří několik flexibilních nových pracovních míst v rámci regionu.
Hlavní cíl projektu:	Umožnit samoživitelům dojíždění za kvalitnější a lépe placenou prací mimo svůj region prostřednictvím hlídání jejich dětí.

Cílová skupina:	Primární cílovou skupinou jsou matky samoživitelky a otcové samoživitelé. Sekundární cílovou skupinou jsou děti samoživitelů.
Inovativnost:	V rámci hlídání budou vyčleněny příspěvky na pestré aktivity v rámci regionu, které podpoří všestranný vývoj dětí. Ty se svými opatrovníky budou mít možnost rozvoje v různých oblastech života. Například návštěvou divadla, dílniček, společenskými hrami, společnými návštěvami knihovny, malými výlety a objevováním zajímavostí na Dobříšsku. Toto široké rozpětí aktivit si samoživitelé sami z časových a finančních důvodů nemohou dovolit, proto je možnost takového způsobu hlídání pro děti velmi cenným přínosem. Kromě kvalitního trávení volného času dětí také přispěje seznamování s regionem k získávání pocitu, že do tohoto regionu „patří“. Díky tomu také bude docházet k lepší inkluzi těchto dětí.

Zdroj: Vlastní zpracování, 2023

V této kapitole byly představeny návrhy řešení, které si kladou za cíl zlepšit ekonomické i sociální postavení samoživitelů v regionu Dobříšska. Tyto projekty ve svém obsahu kombinují problematické oblasti identifikované kvalitativními metodami zkoumání v rámci empirické části této práce (obsahovou analýzou a polostrukturovanými rozhovory). Respektují však také poznatky zjištěné teoretickým zkoumáním tohoto problému. V návrhu řešení tak nabízí funkční propojení teoretických informací a praktického úhlu pohledu. Velkým přínosem těchto návrhů je možnost využití přímo v praxi, kde mohou v případě jejich realizace zlepšit životní úroveň a spokojenost konkrétních rodin samoživitelů.

6 Závěr

Cílem této práce bylo na základě teoretických znalostí a praktického výzkumu vytvořit návrh projektu, který by pomohl samoživitelům sociálně vyloučeným nebo samoživitelům ohrožených sociálním vyloučením na Dobříšsku usnadnit jejich náročnou životní situaci.

V teoretické části bakalářské práce byl rozveden problém sociálního vyloučení z teoretické i historické perspektivy. Byly představeny příčiny vedoucí ke vzniku samoživitelství i problémy, které sociální vyloučení a samoživitelství přináší. Byl také vysvětlen význam MAS v oblasti řešení sociálního vyloučení.

V empirické části práce byl proveden kvalitativní výzkum prostřednictvím obsahové analýzy dokumentů zabývajících se sociálním vyloučením v Dobříšském regionu. Získané informace doplnily rozhovory s pracovníky MAS Brdy-Vltava. Na základě syntézy veškerých získaných informací v bakalářské práci byly podrobně rozebrány čtyři problémové oblasti (informovanosti, otců samoživitelů, práce s dětmi a specifika Dobříšského regionu), které vyplynuly v oblasti řešení sociálního vyloučení samoživitelů na Dobříšsku jako nejzásadnější, a kterými je potřeba se dále zabývat, aby se sociální vyloučení rodin samoživitelů zmírnilo. Naplnění hlavního cíle bakalářské práce, tedy zlepšit ekonomické i sociální postavení samoživitelů a jejich rodin v regionu Dobříšska, představují dva návrhy projektů. Jednotlivé projekty se nesoustředí pouze na jednu problematickou oblast, ale nabízí svou náplní řešení různých kombinací těchto oblastí. První projekt se jmenuje **Informace po ruce** a zabývá se zvýšením informovanosti o možnostech a dostupnosti pomoci, o kterou samoživitelé mohou žádat a také podpořením motivace samoživitelů (zejména otců samoživitelů) tuto pomoc aktivně vyhledávat. Druhý projekt se jmenuje **Pro tebe i pro ně**. Náplní tohoto projektu je umožnění samoživitelům dojíždět za kvalitnější a lépe placenou prací mimo svůj region prostřednictvím komunitní služby odpoledního hlídání jejich dětí, které má za úkol prostřednictvím pestrých aktivit v rámci regionu přispět k lepší inkluzi těchto dětí. Realizací těchto projektů se zvýší ekonomická i sociální životní úroveň rodin samoživitelů.

Návrhy byly vytvořené na základě informací získaných veškerými metodami zkoumání tohoto problému a s respektem k místním územním i společenským specifikům. Výstupy z práce budou v podobě návrhu projektů poskytnuty MAS Brdy-

Vltava, aby měla možnost s nimi dále pracovat. Práce tak bude mít možnost využití přímo v praxi. Tam, kde může skutečně pomoci.

Situace v oblasti sociálního vyloučení je velmi dynamická a pružně reaguje na ekonomické i společenské změny, které ve společnosti vznikají. V současné době je tato situace opravdu velmi turbulentní a sociálně vyloučených lidí nebo lidí sociálním vyloučením ohrožených výrazně přibývá. Děje se tak vinou náročné ekonomické situace způsobené zejména válkou na Ukrajině. Lze předpokládat, že situace se bude v následujících měsících dále vyvíjet a měnit. Z tohoto důvodu se autorka této práce rozhodla oblast sociálního vyloučení samozivitelů dále věnovat. Tato bakalářská práce se tak stane podkladem pro diplomovou práci, která se bude tímto tématem dále zabývat a podrobněji rozvíjet možnosti řešení v této práci navržené.

7 Seznam použitých zdrojů

AGENTURA PRO SOCIÁLNÍ ZAČLEŇOVÁNÍ (a), 2022. *Zadluženost* [online]. [cit. 2022-08-25]. Dostupné z: <https://www.socialni-zaclenovani.cz/oblasti-podpory/zadluzenost/>

AGENTURA PRO SOCIÁLNÍ ZAČLEŇOVÁNÍ (b), 2022. *Bydlení* [online]. [cit. 2022-08-26]. Dostupné z: <https://www.socialni-zaclenovani.cz/oblasti-podpory/bydleni/>

AGENTURA PRO SOCIÁLNÍ ZAČLEŇOVÁNÍ (c), 2022. *Rodina* [online]. [cit. 2022-08-26]. Dostupné z: <https://www.socialni-zaclenovani.cz/oblasti-podpory/rodina-a-socialne-pravni-ochrana-ditete/>

AGENTURA PRO SOCIÁLNÍ ZAČLEŇOVÁNÍ (d), 2022. *Zaměstnanost* [online]. [cit. 2022-08-25]. Dostupné z: <https://www.socialni-zaclenovani.cz/oblasti-podpory/zamestnanost/>

AGENTURA PRO SOCIÁLNÍ ZAČLEŇOVÁNÍ (e), 2022. *Zdraví* [online]. [cit. 2022-08-25]. Dostupné z: <https://www.socialni-zaclenovani.cz/oblasti-podpory/zdravi/>

BERNARD, J., KOSTELECKÝ, T., MIKEŠOVÁ, R., ŠAFR, J., ŠIMON M., TRLIFAJOVÁ, L., a HURRLE, J., 2018. *Nic se tady neděje...: životní podmínky na periferním venkově*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON). 244 s. ISBN 978-80-7419-274-6.

BRDY-VLTAVA, o.p.s., 2021. *Strategie komunitně vedeného místního rozvoje MAS Brdy-Vltava na období 2021–2027* [online]. [cit. 2022-07-12]. 42 s. <http://www.brdy-vltava.cz/hlavni-oblasti/rozvoj-obci/strategie-2021-2027.html#!739>

BINEK, J., KONEČNÝ, O., ŠILHAN, Z., SVOBODOVÁ, H., CHALOUPKOVÁ, M., 2020. *Místní akční skupiny: Leaderi venkova?* Brno: Mendelova univerzita v Brně. 165 s. ISBN 978-80-7509-755-2

BURCHARD, T., LE GRAND, J., PIACHAUD, D., 1999. *Social exclusion in Britain 1991-1995* [online]. *Social Policy and Administration*, 33 (3), 227-244. Dostupné z: https://www.academia.edu/63074564/Social_Exclusion_in_Britain_1991_1995

ČSÚ-ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD (a), 2022. *Míra materiální a sociální deprivace, míra materiální deprivace v letech 2020–2021* [online]. [cit. 2022-07-12]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/prijmy-a-zivotni-podminky-domacnosti-r4hlvpcwox>

ČSÚ-ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD (b), 2022. *Osoby ohrožené chudobou v letech 2016-2021* [online]. [cit. 2022-07-12]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/prijmy-a-zivotni-podminky-domacnosti-r4hlvpcwox>

ČSÚ-ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD (c), 2022. *Životní podmínky (EU-SILC) Metodika* [online]. [cit. 2022-07-12]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/prijmy-a-zivotni-podminky-domacnosti-r4hlvpcwox>

ČSÚ-ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD (d), 2022. *Vývoj obyvatelstva v roce 2020 – shrnutí* [online]. 2021, [cit. 2022-07-12]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/142755448/13006921u.pdf/5da40763-162e-4343-a621-e46ec9047c6f?version=1.1>

ČSÚ-ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD (e), 2008. *Obecné poznatky k vymezení venkova* [online]. [cit. 2022-07-12]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/20536004/130808k01.pdf/088700cb-14d9-40e2-a31b-e80c17fa614c?version=1.0>

ČADA, K., 2015. *Analýza sociálně vyloučených lokalit v ČR* [online]. Praha: Ministerstvo pro místní rozvoj ČR. [cit. 2022-08-25]. 116 s. Dostupné z: [https://irop.mmr.cz/IROP/media/SF/Microsites/IOP/%C5%BDadatel%C3%A9%20a%20p%C5%99%C3%ADjemci/Pro%20%C5%BEadatele/P%C5%99ehled%20oblast%C3%AD%20intervence/6.1/Analyza socialne vyloucenych lokalit v CR.pdf](https://irop.mmr.cz/IROP/media/SF/Microsites/IOP/%C5%BDadatel%C3%A9%20a%20p%C5%99%C3%ADjemci/Pro%20%C5%BEadatele/P%C5%99ehled%20oblast%C3%AD%20intervence/6.1/Analyza%20socialne%20vyloucenych%20lokalit%20v%20CR.pdf)

DVOŘÁKOVÁ, P., 2020. *A vy na virus věříte? Sociálně vyloučené lokality v době pandemie* [online]. [cit. 2022-08-25]. Dostupné z: <https://denikreferendum.cz/clanek/31166-a-vy-na-virus-verite-socialne-vyloucene-lokality-v-dobe-pandemie>

DUDOVÁ, R., 2009. *Práce jako řešení? Strategie obživy osamělých matek v ČR*. Praha: Sociologický časopis, 45 (4): 753-784 s. ISSN 0038-0288.

EUROSTAT (a), 2022. *Gender pay gap statistic* [online]. [cit. 2022-07-22]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/eurostat/statisticsexplained/index.php?title=Gender_pay_gap_statistics

EUROSTAT (b), 2022. *Living conditions in Europe – material deprivation and economic strain* [online]. [cit. 2022-08-28]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/eurostat/statisticsexplained/index.php?title=Living_conditions_in_Europe_material_deprivation_and_economic_strain#Material_and_social_deprivation

EUROPEAN COMMISSION, 2017. *Social inclusion* [online]. [cit. 2022-07-18]. 13 s. Dostupné z: https://commission.europa.eu/system/files/2018-06/european-semester-thematic-factsheet-social-inclusion-en_0.pdf

EUROPEAN PARLIAMENT, 2017. *Rural poverty in the European Union* [online]. [cit. 2022-09-03]. 12 s. Dostupné z: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2017/599333/EPRS_BRI\(2017\)_599333_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2017/599333/EPRS_BRI(2017)_599333_EN.pdf)

HASMANOVÁ MARHÁNKOVÁ, J., 2011. *Matky samoživitelky a jejich situace v České republice* [online]. [cit. 2022-06-30]. 18 s. Dostupné z: https://genderstudies.cz/download/samozivitelky_sendwichova.pdf

KELLER, J., 2014. *Exkluze jako sociální problém: Příčiny exkluze. Exkluze jako sociální problém a jako otázka metodologická*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě. ISBN 978-80-7464-490-0.

MAREŠ, P., SIROVÁTKA, T., 2008. *Sociální vyloučení (exkluze) a sociální začleňování (inkluzie) – koncepty, diskurz, agenda*. Praha: Sociologický časopis, 44 (2), s. 271–294.

MPSV ČR-MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ ČESKÉ REPUBLIKY, 2020. *Strategie sociálního začleňování 2021-2030* [online]. 121 s. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/documents/20142/225517/Strategie+soci%C3%A1ln%C3%ADho+za%C4%8Dle%C5%88ov%C3%A1n%C3%AD+2021-2030_roz%C5%A1%C3%AD%C5%99en%C3%AD.pdf/f3290708-edac-c579-05d5-92ae8cf872c2

MF ČR-MINISTERSTVO FINANCÍ ČESKÉ REPUBLIKY, 2019. *Zadlužení a předlužení* [online]. [cit. 2022-08-25]. Dostupné z: <https://financniagramotnost.mfcr.cz/cs/rodinne-finance/zadluzeni-a-predluzeni>

MAŘÍKOVÁ, H., KRÍŽKOVÁ, A., VOHLÍDALOVÁ, M., 2012. *Živitelé a živitelky: reflexe (a) praxe*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON). 303 s. ISBN 978-80-7419-100-8.

MV ČR-MINISTERSTVO VNITRA ČESKÉ REPUBLIKY, 2009. *Identifikace zásadních problémů v oblasti sociálního vyloučení* [online]. [cit. 2022-09-14]. 64 s. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/soubor/dokumenty-cele-identifikace-zasadnich-problemu-pdf.aspx>

NS MAS-NÁRODNÍ SÍŤ MÍSTNÍCH AKČNÍCH SKUPIN ČR, 2015. *Metoda LEADER. Komunitně vedený místní rozvoj (CLLD). Rozvoj venkova se zapojením místních komunit.* [online]. [cit. 2022-08-30]. 16 s. Dostupné z: [Brožura Metoda LEADER a CLLD – Oficiální stránky NS MAS České republiky, z.s. \(nsmas.cz\)](https://www.nsmas.cz/)

PEKÁREK, J., 2020. *Pračka, telefon a televizor již nevyprávějí o materiální deprivaci* [online]. [cit. 2022-07-12]. Dostupné z: https://www.statistikaamy.cz/wp-content/uploads/2020/08/07-08_2020_Statistika-a-My_WEB_archiv-1.pdf

PHILIP, L.J., SHUCKSMITH, M. 2003. *Conceptualizing Social Exclusion in Rural Britain.* European Planning Studies, 11 (4), s. 461-480. DOI: 10.1080/09654310303646

TEMELOVÁ, J., NOVÁK, J., POSPÍŠILOVÁ, L., DVOŘÁKOVÁ, N., 2011. *Každodenní život, denní mobilita a adaptační strategie obyvatel v periferních lokalitách.* Praha: Sociologický časopis, 47 (4), s. 831–858.

SVĚŘENSKÁ SPRÁVA, 2022. *Dluhová spirála.* [online]. [cit. 2022-08-25]. Dostupné z: <https://www.svsp.cz/slovník/dluhova-spirala>

ŠUSTOVÁ, Š., 2012. *Sociální transfery: Jsou účinné?* [online]. [cit. 2022-08-25]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/20555411/1804120622.pdf/31d4f055-469d-456f-8c6c-5359d9885615?version=1.0>

ÚZEI-ÚSTAV ZEMĚDĚLSKÉ EKONOMIKY A INFORMACÍ, 2018. *Podkladové analýzy pro přípravu SZP v programovém období 2021+* [online]. [cit. 2022-08-25]. 25 s. Dostupné z: <http://docplayer.cz/197330031-Podkladove-analyzy-pro-pripravu-szp-v-programovem-obdobi-2021.html>

WILDEMUTH, B. M., 2009. *Applications of social research methods to questions in information and library science.* Westport, CT: Libraries Unlimited, s. 222–231. ISBN 9781591585039

Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách

ZÁMEČNÍKOVÁ, J., 2016. *Příjmy rostou, chudoby i přesto přibývá* [online]. [cit. 2022-09-03]. Dostupné z: <https://www.hypindex.cz/clanky/prijmy-rostou-chudoby-i-presto-pribyva/>

8 Seznam obrázků, tabulek, grafů a zkratk

8.1 Seznam obrázků

Obrázek 1: Mapa území regionu MAS Brdy-Vltava 2021-202738

8.2 Seznam tabulek

Tabulka 1: Zadání obsahové analýzy39

Tabulka 2: Návrh projektu č. 147

Tabulka 3: Návrh projektu č. 248

9 Přílohy

Příloha č. 1	Průvodní list k rozhovoru s dotazovanou č. 1
Příloha č. 2	Přepis rozhovoru s dotazovanou č. 1
Příloha č. 3	Průvodní list k rozhovoru s dotazovanou č. 2
Příloha č. 4	Přepis rozhovoru s dotazovanou č. 2

Příloha č. 1

Dobrý den,

jsem studentkou třetího ročníku Provozně ekonomické fakulty na České zemědělské univerzitě v Praze. Studuji obor Veřejná správa a regionální rozvoj a v současné době píši svou bakalářskou práci.

Pro tuto práci jsem si vybrala téma „Návrh řešení sociální exkluze samozivitelů na Dobříšsku“. Jejím cílem je navrhnout projekt, který by pomohl sociálně vyloučeným nebo sociálním vyloučením ohroženým rodinám samozivitelům v regionu Dobříšska zlepšit jejich ekonomické a sociální postavení.

Ráda bych Vás touto cestou poprosila o poskytnutí rozhovoru na toto téma. Rozhovor s Vámi přispěje k detailní identifikaci problémů, které jsou se sociálním vyloučením spojeny a získání informací o tom, jaké jsou v současné době prováděny kroky k řešení jejich životní situace.

Rozhovor bude pro potřeby následné analýzy nahráván. Níže si můžete prohlédnout seznam otázek.

Jaké problémy²⁵ z uvedeného výčtu se podle Vás daří v regionu řešit nejlépe? Čím je to způsobeno?

(Abych věděla, čím už se nemusím zabývat)

Jaké problémy z uvedeného výčtu se podle Vás daří v regionu řešit nejhůře? Čím je to způsobeno?

(Abych věděla, čím bych se asi měla zabývat)

Jaké problémy z uvedeného výčtu v současné době nejsou řešeny vůbec, nebo minimálně?

Existují ještě další problémy mimo výše zmíněné, které ve Vaší práci řešíte?

²⁵ Výčet problémů vychází z výsledků obsahové analýzy a je uveden na straně 39 a 40.

(Potvrdím si správnost a úplnost informací z OA)

Pokud se podíváte na tento zestručněný seznam podpůrných opatření²⁶ získaných z obsahové analýzy, pokrývá všechny problémy z uvedeného výčtu?

(Potvrdím si správnost a úplnost informací z OA)

Jaké problémy ve vaší práci řešíte přednostně, pokud se jich u jednoho subjektu vyskytne více najednou? A proč?

(Pro lepší pochopení)

Jaký je vývoj situace v posledních letech? Zaznamenáváte zvýšené množství žádostí o podporu ze strany cílové skupiny? Mění se nějak struktura jejich potřeb?

(Abych dokázala lépe zdůvodnit potřebnost projektu)

Je region Dobříšska z pohledu sociální práce specifický oproti jiným regionům? Z hlediska sociálního, geografického, politického...?

(To mi přišlo zajímavé a taky by mi to pomohlo navrhnout projekt respektující specifika regionu)

²⁶ Seznam podpůrných opatření je uveden na straně 40.

Příloha č. 2

Pro jaké formy pomoci si k vám samoživitelé nejčastěji chodí?

„Samoživitelé tatínkové a maminky samoživitelky si k nám nejčastěji volají s žádostí o potravinovou pomoc, ale protože samozřejmě nechceme, i když se přiznám, že jsme tak začínali, z ruky do ruky – taška, dobrý den, nahledanou, tak jsme to rozšířili o sociální poradenství, takže potravinovou pomoc primárně, ale samozřejmě potom se to rozvine a už žádají víc a víc, a i ten okruh, který můžeme poskytnout je vlastně komunitní šatník, nebo i nějaké sociální poradenství.“

Převažuje pomoc v oblasti poradenství nebo v oblasti materiální?

„Tak určitě zprvu ta materiální a čím více pak ti lidé sem chodí, čím více s nimi promluvíme i ty promluvy mezi dveřmi kolikrát otevrou dveře a prostě ty lidi se otevrou a už zůstává nebo se vyskytuje nebo naskytuje ten prostor pro to sociální poradenství. Takže si myslím že v poslední době nebo poslední rok, rok a půl to děláme intenzivněji i to poradenství, takže je to dost vyrovnané – poradenství i ta materiální pomoc.“

Pro které materiální věci si sem samoživitelé obvykle chodí?

„Hodně pro vybavení, myslím oblečení, a vybavuji si těhotný mamči, které sem chodí a shání si tady výbavičku. V šatníku stráví třeba hodinku, dvě, a odnáší si dvě plné tašky. Takhle vlastně můžou strašně moc ušetřit. I jak máme vlastně navázanou poměrně širokou část veřejnosti, lidí z komunity, kteří čas od času nabídnou židličku, postýlku dětskou, cestovní, tak sháníme i tohle, a to je hodně žádané, protože to jsou drahé položky. A konkrétně z materiální pomoci boty. To je obrovská položka, protože máte dětské boty pomalu dražší než dospělácký. „

Jak se daří zapojovat tyto rodiny do sociálního života?

„Na začátku to šlo tedy velmi obtížně, ale čím víc se právě ty lidi otevírají, tak vzhledem ke všem aktivitám, co děláme v rámci komunitka, tak se to daří líp a líp, ale je to teda dlouhá nebo delší cesta, trnitá. Občas se daří líp a občas míň, ale myslím si, že se to daří, i když je to prostě vždycky běh na delší trať.“

Jsou děti v takových rodinách ohroženy nějakým znevýhodněním v kolektivech? (Sociální vazby, školní prospěch...)

„Určitě, ve všem vlastně co jste zmínila a šlo by toho doplnit mnohem víc. Sociální vazby určitě, protože ty děti nejsou hloupý, jsou zlý ty vrstevníci mezi sebou. A velmi rychle přijdou na to, že ten človíček, to dítě, něčím vyčnívá, ať už pozitivně nebo negativně. Takže z toho důvodu pak ty kamarádi tam bývají míň, nebo jsou zlí. Může to být spojené se šikanou, máme tady takové děti. Školní prospěch určitě, protože se to pak vlastně všechno nabaluje i s tím vyloučením nebo možným vyloučením té rodiny. To je vlastně od píky. V té rodině není zmiňováno, že je důležitý ten prospěch. Takže stoprocentně školní prospěch a ty sociální vazby stoprocentně, protože pak leckdy ty děti jsou uzavřené a o to víc je to pak horší.“

Probíhá práce přímo s dětmi z rodin samoživitelů? (Kroužky, programy, jiné volnočasové aktivity...)

„Probíhá přímo v komunitku vlastně máme kroužky, které jsou cílené na sociálně znevýhodněné děti. Jestli můžu být konkrétní jaké kroužky, tak keramika, dělali jsme v rámci projektu jízdy na koních, to bylo velmi terapeutické, ty bohužel skončili. Keramika nám trvá, je po ní velká poptávka, fakt je to teda léčebné neskutečně. A volnočasovky, byly tady letní příměstské tábory, několik běhů dva roky po sobě, kde byly teda hodně dětičky, byl hodně inkluzivní ten tábor, děti s Downovým syndromem, s poruchami autistického spektra, i ty ze sociálně znevýhodněného prostředí. A jiné volnočasovky, určitě nějaké tvoření tady nabízíme, ale ne aby byla ta skupina pohromadě, ale aby trávili i čas s těmi v uvozovkách „normálními“, nevyloženými, neohroženými dětmi, což je teda ideální spojení. Bohužel ty tábory teda třeba konkrétně skončily, tak vymýšlíme nové aktivity.“

Jak hodnotíte práci s touto cílovou skupinou? Existují lidé, kteří o vaši pomoc nestojí, nebo se setkáváte převážně s pozitivními reakcemi?

„Práce s touto cílovkou... Je to těžší jako z psychického hlediska, jako asi nikdy se neoprostíte od toho pohledu, že těch lidí vám je líto, ještě když si představíte ty děti, co má dítě běžné, které si to může dovolit a které ne. Ale tady ta část otázky, zda jsou někteří, kteří o naši pomoc nestojí, tak si myslím, že o ni vždycky stojí, že už je to ten je to ten primární cíl, se kterým sem přichází, že o tu pomoc stojí, protože ji vlastně potřebují. Někdo se stydí, ale fakt jako ve všem je část, že oni se stejně časem otevrou a pak už si toho váží, takže převážně to jsou pozitivní reakce. I když ze začátku jsou samozřejmě bariéry, že třeba ty maminky se ocitnou, že to nikdy nepotřebovali, samy třeba dělaly v pomáhající profesi a najednou se ocitnou v roli toho, že jdou o něco žádat, tak si myslím, že kor pro ty ženy třeba je to hodně třeba i ponižující. Ale myslím si, že to umíme dobře s nimi.“

Co vám chybí, abyste mohli zlepšit práci s cílovou skupinou?

„Asi jedním slovem úplně jednoduchá odpověď – motivace. Větší motivace cílové skupiny, aby si o pomoc dokázali fakt říct včas, než třeba zabřednou do nějakých větších problémů, do nějakého prostě začarovaného kruhu, kdy už je pak těžší se z toho všeho vymotat, a to poradenství už je pak složitější, no. Už musíme třeba navázat s jinými institucemi a už je v tom třeba dluhový poradce, a to už jsou snad jako extrémny no, takže, motivace jedním slovem.“

Liší se práce se sociálně vyloučenými rodinami, ve kterých jsou oba rodiče a sociálně vyloučenými rodinami samoživitelů?

„Hodně jsem přemýšlela nad touhle otázkou. Liší. Když je tam sama mamka s tím dítětem, o které se musí starat, tak je ta práce složitější, protože tam je ten tlak na ní vyvíjený větší. Samozřejmě vidí, to dítě, leckdy může přinést ze školy, že tam ten táta funguje jinde, oni to vidí, vnímají to samozřejmě a na tu mamču je kladený větší tlak. Když je ta rodina s chlapem nebo alespoň s jakž takž fungujícím chlapem, že ten mužský element, že tam vůbec je, tak je dobrý pro tu rodinu. Takže liší se to, jako řekla bych ráda, že ta práce je lehčí, když jsou tam oba rodiče. V něčem asi jo, i když je to oboje samozřejmě těžký téma, ale s matkou samoživitelkou je to z psychického pohledu jakoby těžší, protože to vnímá úplně jinak žejo, cítí se víc sama, musíte řešit i jiné problémy při tom poradenství, víc se řeší dávky... Je to jiný. Jako určitě je tam dobrý, když jsou oba dva ty rodiče, i když fungují nefungují, tak minimálně pro to dítě a pro tu jeho pohodu je to lepší,

když má oba. A zároveň abych to vztáhla ještě k těm rodinám, kde je samoživitel, tak tam je to zase specifické. Protože k nám pak přichází taťkové, kteří zase neumí říct, že třeba jejich dospívající dcera má určité potřeby a on neví jak na to. Samoživitelky reagují líp na kluky, když vychovávají samy, i na holky, ale ten taťka to má prostě těžší, když je sám na ty děti. Chodí sem k nám oba, i když těch samoživitelů je v tom zastoupení méně. Ze začátku jsme měli jenom samoživitelky, jestli se mihnul možná jeden taťka, tak teď teda nám přibyli hodně taťkové. A už to, je úspěch, že se otevrou a o tu pomoc si dokážou říct, protože pro chlapy je to žejo těžké.“

Stává se tedy častěji, že ti otcové samoživitelé přicházejí, až když se problémů „nakupí“ více, nebo to není závislé na pohlaví rodiče?

„Myslím si, že mamky chodí dříve, že ten pud pokrýt potřeby té rodiny je větší, že ten chlap si myslí že to nějak zvládne. Kolikrát se najde nějakou výpomoc ze strany babičky nebo dočasné partnerky na vaření. Ta ženská z hlediska finančního, že tam není ten příjem toho muže, tak chodí dříve určitě.“

Setkáváte se s tím, že se rodič samoživitel cítí vinen za to, v jaké situaci se jeho rodina ocitla?

„To si myslím, že ne. Nesetkala jsem se s nikým, kdo by řekl, hele to byla vlastně moje vina. Ne to ne. Nemám takovou zkušenost.“

Jaký je vývoj situace v posledních letech? Zaznamenáváte zvýšené množství žádostí o podporu ze strany cílové skupiny? Mění se nějak struktura jejich potřeb?

„Ta situace jako je si myslím hodně dynamická, v souvislosti se vším, co se děje. Zvýšení cen, energií. Takže se to netýká jenom té potřeby materiální, i když vlastně u těch samoživitelů je to hodně o tom jídle. Zajistit ty základní potřeby té rodiny. Pak při tom poradenství je to určitě větší potřeba informovanosti o všech těch dávkách, co lze čerpat – příspěvek na bydlení, na energie, nějaké doplatky. A struktura potřeb... asi to souvisí s tím, jak jsem teď o tom mluvila. Od toho jídla, přes ty boty, až po tu informovanost o těch dávkách. Ale furt bych řekla, že je teda primární zajistit prostě ty potřeby fyzický, jídlo. To je prostě jasný, vzhledem k těm cenám no.“

Čím je podle Vás způsobené, že se zvýšil počet otců samoživitelů žádajících o pomoc? Platí u Vás poměr, že na devět matek samoživitelek připadá jeden otec samoživitel?

„Možná jo, bylo by to asi tak. Ale čím se to zvýšilo... Pro ty mamky je náročnější a náročnější zvládat vlastně mateřství, protože tlak je veliký na zvládnání všech rolí, takže se prostě možná čím dál víc bude stávat, že ty mamky nebudou zvládat psychicky tu péči, ty nároky té doby, těch všech rolí, které musí zastat, že se rozhodnou toho chlapa nechat, jestli to můžu říct tak, jak si to myslím. Že je to prostě hodně otázka doby. Ale jsme rádi samozřejmě, že to takhle je, že si o tu pomoc řeknou, že na ně vůbec natrefíme a dokážeme a můžeme jim pomoci. My jsme teda o těch taťkách už věděli, že tady jsou. Akorát, že my nemůžeme nic, my jim nemůžeme volat a říkat jim: „Hele my víme že jste teďka samoživitel, že to je horší u vás, tak my vám teď nabídneme, přijďte si.“ Takže spíš tak jako podhodit třeba, protože komunikujeme i se sociálním odborem a máme tam dobré vztahy v tuto chvíli si troufám říct, tak kolikrát přijde třeba ošpodačka a řekne: „Tamhle mám taťku, on je teďka sám, kdyžtak řekněte, že prese mě, on na mě dobře reaguje, tak mu zkuste zavolat, že vám přebývá, že můžete nabídnout.“ Tak jsem vzala telefon, takhle jsem to vykomunikovala a on má zrovna

dospívající dceru a moc neví jak na to úplně. Ale to si můžete myslet, nemůžete vůbec nic říct, takže se snažíme tak opatrně, že bychom mu to mohli nabídnout, jestli o to stojí. U těch chlapů to bývá problém, protože jsou hrdý žejo. Tak jako po třiminutovém rozhovoru: „No tak já bych teda jestli to nevádí, ale já to úplně tak jako nepotřebuji tu pomoc, ale tak já teda přijedu.“ A pak už si navážete ten vztah. Fakt je to vždycky strašně důležitý už ze začátku ten vztah, že nejste žádný jako úředníci. A v tom máme asi výhodu jako nízkoprah, jako komunitní centrum, že se ty lidi nebojí, nebo doufám, že nebojí, sem chodit a o tu pomoc si říct. Protože my si to tak dokážeme si myslím dobře otipovat v té první fázi, v krátké době v tom počátku, že ty lidi to fakt potřebují a že to nejsou žádný zneužívači. A když jsou, tak si troufám říct, že už to tak jako dobře odhadneme, nebo se to člověk za chvilku dozví, protože jsme furt malý území a každý každého tak trošku aspoň zná. Nebo se domáknete někde, že ten to vlastně nepotřebuje, tak co tady vlastně dělá. Ale to jsem se dostala zase trošku jinam.“

Chtěla byste doplnit nějakou informací nebo myšlenku, která souvisí s tímto tématem a přijde Vám podstatná?

„Třeba jestli tam nezapojit nějaké organizace, které pomáhají těm samoživitelům. Jakože funguje dost projektů, kam se dá odkazovat. Co třeba v rámci toho poradenství probíráme, tak třeba moc hezky funguje Etela s příspěvky na nějaké volnočasové aktivity dětí. Pak hodně odkazujeme na Women for women. Přes ně vlastně lze platit obědy. To je také velké téma. Leckdy se stává, že nemají na zaplacení obědů, takže se třeba setkáváme s tím, že nám i volají učitelé, ředitelé MŠ, že tam je nějaká maminka, která se ale o tu pomoc nepřihlásí ale oni se ptají na možnost. Takže radíme tyto organizace, které jsou schopné pokrýt, když si ta škola zažádá, obědy pro děti. Vlastně se stává to, že maminky nebo ty rodiny neposílají ty dětičky na obědy, protože na to prostě nemají, ale zároveň nejsou informovaní o tom, že může nějaká organizace pomoci. Stejně jako je super, když fungují ty příspěvky na ty kroužky, kdy ty děti mají nějakou náplň času, něco, co je baví si můžou vybrat, a zároveň pak se snižuje to, že nejsou tak vyloučení vzhledem k těm spolužákům – tenis hraje jeden spolužák, další chodí na výtvarku a on nechodí nikam. Takže pak mají možnost zapojit se do toho normálního života a nepřijít si tak jiní, že oni vlastně nikam nemůžou docházet. Také by bylo super zvýšit informovanost o činnosti těch organizací, informovanost těch rodičů vůbec. To by se pak dalo mluvit i o finanční gramotnosti. Protože všechno to vlastně vychází z tohoto problému.“

Příloha č. 3

Dobrý den,

jsem studentkou třetího ročníku Provozně ekonomické fakulty na České zemědělské univerzitě v Praze. Studuji obor Veřejná správa a regionální rozvoj. V současné době píši svou bakalářskou práci.

Pro tuto práci jsem si vybrala téma „Návrh řešení sociální exkluze samozivitelů na Dobříšsku“. Jejím cílem je navrhnout projekt, který by pomohl sociálně vyloučeným nebo sociálním vyloučením ohroženým rodinám samozivitelům v regionu Dobříšska zlepšit jejich ekonomické a sociální postavení.

Ráda bych Vás touto cestou poprosila o poskytnutí rozhovoru na toto téma. Rozhovor s Vámi přispěje k lepšímu pochopení jejich současné situace a také k tomu, aby výsledný návrh projektu odpovídal skutečným potřebám cílové skupiny.

Rozhovor bude pro potřeby následného zpracování nahráván. Níže si můžete prohlédnout seznam otázek.

Pro jaké formy pomoci si k vám samozivitelé nejčastěji chodí?

(Abych věděla, na co se při tvorbě projektu více soustředít)

Převažuje pomoc v oblasti poradenství nebo v oblasti materiální?

(Abych věděla, na co se při tvorbě projektu více soustředít)

Jak se daří zapojovat tyto rodiny do sociálního života?

(Pomůže mi nasměrovat projekt)

Jsou děti v takových rodinách ohroženy nějakým znevýhodněním v kolektivech?

(Sociální vazby, školní prospěch...)

(Pomůže mi nasměrovat projekt, případně se tomu vůbec nevěnovat)

Probíhá práce přímo s dětmi z rodin samozivitelů? (Kroužky, programy, jiné volnočasové aktivity...)

(Pomůže mi nasměrovat projekt a úplně specifikovat cílovou skupinu)

Jak hodnotíte práci s touto cílovou skupinou? Existují lidé, kteří o vaši pomoc nestojí, nebo se setkáváte převážně s pozitivními reakcemi?

(Abych dokázala třeba lépe specifikovat rizika projektu, který budu vytvářet)

Co vám chybí, abyste mohli zlepšit práci s cílovou skupinou?

(Opět mi pomůže vybrat třeba projekt, který bude více podpůrný)

Liší se práce se sociálně vyloučenými rodinami, ve kterých jsou oba rodiče a sociálně vyloučenými rodinami samoživitelů?

(To mi přijde zajímavé pro srovnání)

Příloha č. 4

Jaké problémy z uvedeného výčtu se podle Vás daří v regionu řešit nejlépe? Čím je to způsobeno?

„Tak určitě si myslím, že je teď relativně v pohodě to právní a dluhové poradenství, protože tady začal fungovat člověk v tísní. S tím tedy souvisí i ty předlužení a exekuce. Že máme k dispozici teď to poradenství. To, kolik těch případů se podaří pořešit úplně nejsem schopná říct, ale určitě tady máme nový nástroj té pomoci. Materiální chudobu si myslím daří řešit ve spolupráci jak s úřadem práce s odborem hmotné nouze, tak přes tu materiální pomoc třeba potravinovou nebo i ten šatník nebo i ty hmotné věci. Nemyslím si, že by tady někdo teď byl na tom někdo tak strašně špatně materiálně, že by jako nepřežil. Tady ten systém té podpory, plus to navíc, což třeba je ta potravinová pomoc, tak taky existuje.“

Jaké problémy z uvedeného výčtu se podle Vás daří v regionu řešit nejhůř? Čím je to způsobeno?

„Co asi jako přetrvává tak je ta nepříznivá bytová situace. Prostě tady ty byty nejsou, v tom našem regionu, nejsou a pokud jsou, tak jsou extrémně drahý. Spíš jakoby problém, že je tady celkově jako nedostatek bytů. Tím pádem vlastně když třeba sem ty lidi přijdou prostřednictvím toho azylového domu, tak tady nemají kde zůstat dlouhodobě, nemají kam přejít z toho azylového domu v Mokrovratech. A co teda je teď relativně časté, tak to je ta azylová turistika. Že z jednoho azylového domu po uplynutí doby, co tam můžou být, tak se přesunou do dalšího, což má jako samozřejmě strašně negativní dopad na celou tu rodinu, protože děti mění školy, mění se to zázemí, strašně to posiluje to sociální vyloučení. To, že vlastně oni nikde nemůžou zakořenit, nemůžou si vytvořit ty vazby. A máme i pochybnost o tom, protože nikdo nesleduje, jak ty děti třeba po půl roce se stěhují jinam, co třeba udělaly nebo neudělaly v té škole. S nimi nejde nějaký report, co v té škole probraly nebo neprobraly a jak má každá škola jinak nastavený ten vzdělávací program, tak ty děti úplně pomine nějaká část té výuky a nikdo se tím úplně jako nezabývá. Společně s tím, jakmile je tam nějaká forma té závislosti anebo, a to beru že to je součástí těch psychiatrických problémů, tak to je pak taky strašně obtížně řešitelné. Máme tady teda teď nově organizaci Lomikámen, která teda řeší tu podporu těch osob s těmi diagnózami a je tady adiktologická ambulance, ale je v Příbrami. A i to, že to je vlastně v Příbrami tak jako někdy je to pro ty lidi daleko, že už tam jako nedojedou. Takže byty, bytová problematika a problematika těch závislostí, tak si myslím, že je jako nejhůř řešitelná. Ta nezaměstnanost si myslím teď je teda relativně strašně nízká. Jako samozřejmě ty lidi tíhnou k tomu nezvládat si udržet to zaměstnání, ale těch příležitostí je teda relativně hodně, a i tady bych řekla v tom našem území. To, co se týče toho hmotného zabezpečení, ať je to ta materiální chudoba, práce a ty dluhy si myslím, že tady máme jako dost nástrojů, ale to bydlení a pak ty závislostní věci, tak tam si myslím, že se to daří řešit hůř.“

Jaké problémy z uvedeného výčtu v současné době nejsou řešeny vůbec, nebo minimálně?

„Já si myslím, že všechno se snažíme nějakým způsobem jako pojmout, protože ty problémy těch lidí s tím sociálním vyloučením jsou opravdu komplexní a tam nelze řešit jenom jednu věc, protože to nemá smysl. Má smysl prostě tu situaci řešit jako celek. Na všechno tady máme jako nástroje. A snažíme se i teda s tím bydlením třeba jako hledat a dávat podněty ale tam je to prostě dané tím, že je to tady fakt všechno strašně drahé.“

Existují ještě další problémy mimo výše zmíněné, které ve Vaší práci řešíte?

„Možná ta informovanost. Ta základní informovanost třeba o nabídce té pomoci. Nějaký jako přehled. Ty chlapi si s tím asi jako poradí hůř než ty ženský, že ty ženský jsou takový jako... víc se k té pomoci víc dostanou než ty muži. Takže informovanost. A teda u těch chlapů určitě skloubit tu práci s tou péčí o ty děti.“

Dokázala byste říct, proč ženy samoživitelky jsou v tomto případě informovanější než muži samoživitelé?

„Já si myslím, že se neostýchají, že ten chlap se ještě bude jako ostýchat. Že není takový, že by přišel a řekl si. Máme jako zkušenost u těch ženských, že jsou strašně dobře v tom systému orientovaný a umějí v tom chodit. Přesně ví, kolik si můžou vydělat, aby se jim nesnížila dávka. A hrajou si to takhle, jo. A mají i různé strategie, že třeba dokládají jinou smlouvu na úřad práce a jinou mají reálně uzavřenou, aby na těch příspěvcích dostávaly víc. Mají prostě vyvinutější ty strategie. Ty chlapi většinou... jednak je to pro ně jako obtížná ta situace, stydí se za to a nejsou tak jako rafinovaný v těch řešeních. Nejsou takhle jakoby na to najetí si myslím. Myslím si, že jsou na tom jako hůř, že o té pomoci jako nevědí, nebo se ostýchají ji častěji využívat. Ty ženské ne, ty to berou jako že to tady je pro ně a byly by hloupé, kdyby tu pomoc nevyužily. Jako některé, teda ty, se kterými se tu jako setkáváme. A to je teda ten rozdíl mezi těmi muži a ženami.“

Pokud se podíváte na tento zestručněný seznam návrhů opatření získaných z obsahové analýzy, pokrývá všechny problémy z uvedeného výčtu?

„Možná posílit tu informovanost specificky té cílové skupiny mužů samoživitelů. A možná že tam budou ještě jako další problémy související s tou výchovou, které teď my jako nejsme schopni dohlédnout. Třeba zejména když ten muž vychovává sám dívku. Že možná potřebuje ještě další specifickou podporu směrem k té výchově. Podpora vyloženě při výchově.“

Jaké problémy ve vaší práci řešíte přednostně, pokud se jich u jednoho subjektu vyskytne více najednou? A proč?

„Vždycky to, co má největší dopad na ty nezaopatřené děti. Jo, takže to samozřejmě má jako absolutní prioritu, aby nedošlo prostě k nějakému ohrožení dítěte. Ale je to samozřejmě těžké, protože pokud jsou tam ty drogy, nebo alkohol, tak to se řeší strašně těžko. Ale dělali jsme to, že jsme měli podmíněný třeba ten výdej potravinové pomoci prostě tím, že když paní dostala doporučenou adiktologickou léčbu, tak se musela prokázat tím, že byla v té léčbě. Že byla na té podpůrné konzultaci a až potom si mohla vyzvednout tu potravinovou pomoc. Když vidíme, že je to jako hodně špatný, tak opravdu přistupujeme k návštěvě té rodiny, podívat se přímo dovnitř, jestli se tam neděje něco asi, co už je jako za hranou, samozřejmě když nás jako pustí. Ale jakmile prostě signál, že to dítě nechodí do školy, nebo je zanedbaný, tak se snažíme řešit i tou návštěvou v té rodině. Ne že si přijdou jenom sem, chceme i vidět, jak to funguje nebo nefunguje doma. Třeba teď jsme se domlouvaly Evičkou, že bychom šly na návštěvu k jedné té rodině, co jsou teda uživatelé, mají čtyři děti a ty kluci v téhle zimě nenosí bundy. Sice paní tvrdí, že je mají, asi si chodí i do šatníku, ale jak jsem říkala nenosí je. Co když je nemají, co když jsou špinavý, někde hozený, nebo roztrhaný nebo prostě něco. Takže chci to vidět, chci vidět, proč nejsou dostatečně oblečení. Proč jim hrozí nachlazení.“

Takže řešíte přednostně spíše materiální pomoc?

Jídlo, stoprocentně jídlo. Jakmile vidíme, že je možnost nějakého strádání, že je hlad nebo nedostatečná výživa dětí. Takže prostě výživa pro děti. Vždycky se prostě snažíme řešit to, co má ten negativní dopad na to dítě. Když je třeba zanedbaná hygiena, tak prostě doručení hygienických pomůcek, prášků na praní. My žejo nejsem úplně OSPOD, že bychom řešili, nebo měli nástroje na to řešit i jako násilí páchané na dětech, což si myslím, že v tuhle chvíli nemáme dítě, na kterém by bylo pácháno násilí, ale je to spíš to dlouhodobé zanedbávání těch potřeb. Pak se třeba snažíme ty děti třeba jako prostě nějakými pozitivními prožitky, aby si vykompenzovaly to negativní, co mají v těch rodinách. Vytvořit jim nějaký hezký kroužek, nebo nějakou hezkou aktivitu, která by prostě mohla dostat více do té pohody. Ale to, co asi přednostně opravdu bychom jako řešili tak to, co má dopad na ty děti. Ale ono je to ve finále skoro všechno, co má dopad na tu situaci těch dětí. První je to materiální zajištění. Situace, která je ohrožuje na zdraví. S těmi závislostmi je to těžké, protože my jim můžeme jenom doporučit. A i to teda budeme zkoušet, už jsme si i přizvali adiktoložku sem a zkusíme pozvat i ty rodiče. Otázka je, jestli přijdou. Ale přitom je to jako největší problém té rodiny.“

Jaký je vývoj situace v posledních letech? Zaznamenáváte zvýšené množství žádostí o podporu ze strany cílové skupiny? Mění se nějak struktura jejich potřeb?

„Myslím si, že teď jo. Od začátku toho ledna je jako znát ta zhoršená ekonomická situace, respektive jako to zdražování všeho. Takže si myslím, že dochází teď k nárůstu. Hodně nám do toho vstoupila ta Ukrajina, což je takové jako hodně specifické, takže samozřejmě to nás vytížilo, protože to byla obrovská skupina lidí, která potřebovala nějakou okamžitou podporu. Ale myslím si, že v tuto chvíli se to zvyšuje a některé ty situace v těch rodinách se nám jako podstatně zhoršily. Ať už třeba u těch uživatelů, nebo u toho jednoho otce samoživitele. Ten si teda taky našel přítelkyni vlastně uživatelku a prostě ztratil nějak zájem o děti a je to problematický. Měli jsme tady tragický příklad matky, které odebraly všechny děti a porodila a dítě zakopala. Už teda nebyla na nás úplně navázaná, ona se odstěhovala do Březnice, ale byla u nás relativně dlouhou dobu na „potravince“, na té podpoře. A stalo se tohle. To teda bylo takový těžký. Některé ty případy teda se hodně zhoršily. I když v Příbrami je baby box. Nedokážeme pochopit, proč to ta paní udělala. Když třeba ještě v létě jsem ji viděla, že byla se svým stávajícím partnerem a dětmi se vykoupat v Županovicích. Přijeli sice nějakou starou károu, ale vzaly tam děti všechny. V mezičase teda stihli o všechny přijít, a ještě jako zabila to čerstvý dítě, tvrdila že není těhotná, přitom měla břicho. Asi už si zvykla, že nemá ty závazky, nemusí se o nikoho starat. Takže to byly ošklivé teda teď zprávy.“

Je region Dobříšska z pohledu sociální práce specifický oproti jiným regionům? Z hlediska sociálního, geografického, politického...?

„Já vždycky říkám, že je horší být chudý v bohatém regionu než v chudém regionu. Že jsme jako relativně bohatý region a ti lidé, kteří jsou chudí, a zejména ty děti, tak vlastně... myslím si, že chudé nebo sociálně vyloučené děti z lokalit, kde jich je více, netrpí tolik, jako tam, kde ta míra toho sociálního vyloučení je relativně nízká. Ale ten, kdo v ní je, tak je hodně hluboko a těžko se dostává vlastně na úroveň nějakého toho průměru. A hlavně nejsou jako na to specificky zaměřené programy. Hodně tohle řešíme ve vzdělávání v těch sociálně vyloučených regionech. Třeba ta kvalita toho školství je někde úplně jinde. Oni jsou zaměřeni vlastně na tu kompenzaci problémů těch dětí. Mají spousty projektů, mají přístup k finančním prostředkům,

mnohonásobně více, i k nějakým komplexním řešením. To my tady nemáme. A naopak jsou tady třeba děti z relativně hodně bohatých rodin, hodně nadané, hodně rozvíjený, hodně podporovaný. A ty děti, které nestíhají tak jsou na chvostu a jsou nechtěné často v těch školách. Vlastně nám často putují ze školy na školu až nakonec skončí v Lidický, protože se s nimi nikdo nechce moc zabývat. Protože to tady není identifikované jako problém, na který by se takhle jako nahlíželo. Také si myslím, že je podstatná spádovost na Prahu. Co se týče toho zaměstnání tak ten, kdo opravdu nemá tu kvalifikaci, aby byl schopen si najít prostě nějakou dobře placenou práci v té Praze. Tak je to takový, jakože kdyby dojížděli, tak jim to opravdu sebere spoustu z té výplaty. Takže je to určitá past. Pro spoustu lidí je pracovní orientace na Prahu a na Příbram super. Ale pro ty sociálně vyloučený by bylo třeba dobrý mít víc těch pracovních příležitostí přímo v tom regionu, aby jim odpadla ta dojíždka. Oni si s tou nízkou kvalifikací nevydělavají tolik, aby se jim to vyplatilo dojíždět. Ty problémy, které se s tím pojí – nezaměstnanost a neschopnost dojíždět za prací z časových důvodů jsou tak pro region Dobříšska typické. A potom i ta flexibilita směrem k té rodině, jo, protože i kdyby tu práci našel ten táta v té Praze, tak mu to vezme dvě, dvě a půl hodiny k té pracovní době, a to už se jako téměř vylučuje s tím mít možnost zvládat vlastně ty děti. Protože to je vlastně deset, deset a půl, jedenáct hodin mimo domov. A ty děti vlastně jako jsou už strašně dlouho samy.“